

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande

Kandidatuppsats 15 hp | Medie- och kommunikationsvetenskap | höstterminen 2013

Den virtuella döden eller räddaren i nöden?

En kvalitativ studie om avståndstagande från sociala medier.

Av: Lina Adolfsson

Handledare: Per Ståhlberg

Abstract

Kandidatuppsats i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola

Titel: Den virtuella döden eller räddaren i nöden? En kvalitativ studie om avståndstagande från sociala medier.

Författare: Lina Adolfsson

Institution: Institutionen för kultur och lärande

Termin: HT 2013

Syftet med denna studie är att undersöka och söka förståelse för avståndstagande från sociala medier. Detta är en företeelse som idag tycks bli allt vanligare fenomen bland användare av sociala medier, i synnerhet på Facebook. Med anledning av detta har jag därmed valt att begränsa studien genom att undersöka avståndstagande från just detta sociala nätverk. För att undersöka fenomenet har jag studerat hur användare av sociala medier förklarar orsakerna till avståndstagande, hur de upplever att de har påverkats av det samt undersökt på vilket sätt avståndstagande kan tolkas och förstås som politiska eller apolitiska handlingar och resonemang.

För att ge svar på studiens syfte och frågeställningar så har jag använt mig av en kvalitativ metod i form av enskilda samtalsintervjuer som bidrar till en djupare förståelse för respondenternas avståndstagande. Studien tar sin utgångspunkt i José van Dijcks teorier kring de sociala mediernas normalisering, teorier om digitala kommunikationsteknologiers påverkan av socialitet och identitetskapande som bland annat beskrivs av Sherry Turkle samt Anne Kaun och Laura Portwood-Stacers tankar kring mediekritisk aktivism och livsstilspolitik. Den kan ytterligare ses som en utveckling av tidigare forskning av bland andra Stefan Stieger som kretsar kring orsakerna till medieavhopp.

Studien visade att avståndstagande från sociala medier är en företeelse som ser ut på många skilda sätt och innefattar en mängd orsaker och konsekvenser som främst bör förstås på ett individuellt plan. Handlingen omges av en positiv uppfattning och pendlar mellan aktiv mediekritik och identitetssökande som präglas av individuella och apolitiska resonemang.

Nyckelord: *Avståndstagande, Facebook, avhopp från sociala medier, mediekritik, aktivism, medietrötthet, politisk vs. apolitisk, tillgänglighet, informationssamhälle.*

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund.....	1
1.1 Disponering av uppsats	3
2. Syfte och frågeställning.....	4
3. Tidigare forskning och teori.....	5
3.1 Exempel på tidigare forskning	5
3.2 Normalisering av sociala medier	6
3.3 Medievägran, mediekritik och medieaktivism	8
3.4 Virtuellt socialitet och identitet	10
3.5 Sammanfattning av teori	13
4. Metod och material.....	15
4.1 Val av metod	15
4.2 Målgrupp och urval	16
4.3 Genomförande	18
4.3.1 Intervjuguide och intervjufrågor	18
4.3.2 Dokumentation.....	19
5. Analys- och resultatredovisning	21
5.1 Deltagare.....	21
5.2 Orsaker och anledningar till avståndstagande.....	23
5.2.1 Två sidor av övervakning	23
5.2.2 Informationsöverflöd	26
5.2.3 Asociala medier och konstant tillgänglighet	28
5.2.4 Sammanfattning	31
5.3 Påverkan, sociala konsekvenser och inställning till kommunikation	32
5.3.1 Positiva effekter och välmående	32
5.3.2 Reaktionen kring avståndstagande	34
5.3.3 Kvalitativa relationer	35
5.3.4 Att missa allt.....	36
5.3.5 Inställning till kommunikation.....	38
5.3.6 Sammanfattning	40
5.4 Avståndstagande från sociala medier – En slutdiskussion	40
6. Sammanfattning och slutsats	44
7. Källförteckning	46
7.1 Litteratur.....	46
7.2 Elektroniska källor	47
Bilagor	49
Intervjuguide.....	49

1. Inledning och bakgrund

Sedan en längre tid tillbaka har jag uppmärksammat att vänner och bekanta allt oftare försvinner från olika sociala nätverk. Anledningen till detta beror på att de har beslutat sig för att ta avbrott från eller avsluta sina användarkonton helt från sociala plattformar i stort, i synnerhet från det sociala nätverket Facebook. Denna företeelse är inte unik för min umgängeskrets. Tvärtemot tyder mycket på att detta idag är ett aktuellt och allmänt känt fenomen då det allt oftare beskrivs på bloggar och nyhetssidor. Detta kan tyckas märkligt då det ofta talas om Facebook och sociala medier i positiv dager. Dess negativa effekter och påföljder på individ och samhälle har fösts undan av en positiv retorik där vi istället talar om plattformarna som bidragande till demokrati och möjliggörande för deltagande (Boyd & Ellison, 2008: s. 1).

Under den senaste tiden har dock många upprörda röster höjts gällande Facebooks användarexploatering. På Facebook använder medlemmarna sina riktiga identiteter, dessa identiteter och den information som användarna delar med sig av använder Facebook därefter för att optimera annonsering och reklam från externa annonsörer. Facebook själva menar att nätverket alltid kommer vara gratis för medlemmarna. Dessvärre är ingenting helt gratis, vilket visar sig genom att vi kan tala om att användarna betalar för tjänsten genom att tillåta Facebook ta del av deras information och sedan använda den för att sälja annonser.

Ett exempel på hur vissa användare har tacklat denna användarexploatering är *Quit Facebook Day* som genomfördes i maj 2010 och har sitt ursprung i en tilltagande integritets- och sekretessdebatt. Initiativet kom som en reaktion på Facebooks användarexploatering och startades av enskilda individer med syfte att få användare att gå ur nätverket (Quit Facebook Day, 2010). Integritets- och övervakningsdebatten är hetare än någonsin. Inte minst i och med det avslöjande som nyligen skedde kring den amerikanska säkerhetsbyrå NSA (National Security Agency) som innebar att det uppdagats information om att organisationen har nära tillgång till i stort sett all aktivitet på nätet, exempelvis att NSA har tillgång till allt från privata mejladresser till statusuppdateringar på Facebook (Edström, 2013). Debatter som denna ger stöd för initiativ likt Quit Facebook Day och bidrar till att denna form av avståndstagande fenomen är högst aktuella.

Jag själv är och har varit medlem på Facebook sedan år 2007. Att undersöka och lära av de personer som tagit modet till sig att gå emot strömmen tror jag är lärorikt och kan ge oss kunskap som kan få oss alla att ifrågasätta och reflektera kring vårt användande på sociala medier. Många facebookanvändare har troligtvis någon gång ifrågasatt sitt användande och

tänkt tanken att gå ur. Dessvärre har sociala medier kommit att bli så pass integrerade i våra liv att användning av nätverken numera kan ses som en norm där individerna förväntas finnas tillgängliga och närvarande (van Dijck, 2013: s. 175). Jag vill undersöka hur de personer som väljer att gå ur eller pausa från Facebook påverkas av sitt beslut att gå ur och vilka de egentliga följderna blir av att gå emot normen.

Sedan slutet av 90-talet har Internet varit en del av de svenska folkhemmen och haft en stadig utveckling i Sverige med stigande antal internetanvändare år för år. Dock visar undersökningen *Svenskarna och Internet 2012* (Findahl, 2012) att de sociala mediernas utveckling har börjat stagnera. Den årliga ökning som tidigare kännetecknat internetutvecklingen är till stor del borta och användningen av internet ligger i princip på samma nivå som 2011. Denna utveckling tycks även gälla Facebook och andra sociala nätverk. Efter en stadig framskriden utveckling så visar undersökningen att Facebooks tillväxt, under det senaste året, har börjat avstanna i Sverige. Samma undersökning visar också att aktiviteten på webbsidan har minskat och en tredjedel av medlemmarna gör inte längre statusuppdateringar (Findahl, 2012).

Trots detta tillhör Facebook de största sociala plattformarna i världen. Dock spekuleras det kring hur länge Facebook kommer inneha denna position. Enligt en studie, gjord av det amerikanska analysföretaget Piper Jaffray så är Facebook inte längre det hetaste sociala nätverket bland amerikanska tonåringar. Mark Zuckerberg, grundare och VD på Facebook, förklarar i en intervju att han har förståelse för denna utveckling och tar den med ro. Han menar att Facebook inte är coolt hos de unga användarna längre, och så kommer det fortsätta att vara. Enligt Zuckerberg är det en relevant utveckling för Facebook då nätverket inte längre är nytt och spännande som det var i början. Nu när Facebook har etablerat sig och de flesta vet vad plattformen har att erbjuda så förlorar sidan sin attraktivitet, något som på sätt och vis kan jämföras med andra samhällsliga trendfenomen som tidigare varit populära och omtalade för att sedan komma att glömmas bort, som till exempel elektricitetens införande i hemmen vars existens sällan ifrågasätts utan alltid förväntas finnas närvarande och nära till hands (Erlandsson, 2013).

Sett utifrån dessa inledande exempel kan avhopp från sociala medier och Facebook ses som ett fenomen som kan förstås utifrån ett flertal olika synsätt och förståelser. Dels tyder det på att det är ett fenomen som kretsar kring övervakning och användarexploatering i anslutning till en förändrad uppfattning och normalisering av Facebook som plattform. Innebär avståndstagande från sociala medier den virtuella döden eller är det en räddare i

nöden? För att ta reda på det bör frågor huruvida avhoppet kan förstås utifrån avståndstagarnas egna upplevelser och hur dessa har påverkat dem vidare ställas.

1.1 Disponering av uppsats

I tidigare stycke har jag presenterat studiens utgångspunkter och i kommande kapitel redovisas dess syfte och frågeställningar. Därefter följer exempel på tidigare forskning som gjorts på området samt det teoretiska ramverk som jag arbetat med för att söka svar på min undersökning. Detta ramverk beskriver bland annat teorier kring medievägran och mediekritik, identitetskapande i den digitala och virtuella världen samt de sociala mediernas normalisering. Efter det teoretiska avsnittet följer metodavsnittet där jag beskriver val av metod och genomförande samt reflekterar kring mina beslut och tillvägagångssätt. Efter detta följer analys- och resultatavsnittet där jag utvecklar en teoretisk och analytisk diskussion i samband med studiens empiri för att slutligen avsluta med en slutsats och sammanfattning där studiens syfte och frågeställningar sammanfattas och återkopplas till resultatet.

Då studien ämnar undersöka användare av sociala medier som har valt att avsluta sitt medlemskap, helt och hållet eller endast under en viss tid, så är det viktigt för mig att finna ett samlingsbegrepp som fungerar att använda för att förklara de båda handlingarna. I denna studie kommer jag därmed utgå från begreppen ”avståndstagande” eller ”avståndstagare”. Dessa begrepp har en central roll i denna uppsats och detta val av begrepp kommer därför diskuteras mer ingående i kommande teoriavsnitt.

2. Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att undersöka och få förståelse för användares avståndstagande från sociala medier. Jag vill ta reda på hur dessa personer påverkas av beslutet att ställa sig utanför den norm som finns kring deltagande på sociala medier. För att begränsa studien har jag utgått från Facebook som idag tillhör ett utav de sociala nätverken med flest användare i Sverige, men har även under studiens gång kommit att beröra andra sociala medier. Utifrån studiens syfte har jag formulerat tre frågeställningar som jag ämnar besvara i studiens analys- och resultatdel i slutet av denna uppsats. De två första frågeställningarna är av empirisk karaktär och bidrar till studiens material medans den tredje och sista frågeställningen är av tydligare analytiskt slag.

- Hur förklarar tidigare facebookanvändare orsakerna till att de aktivt valt att ta avstånd från nätverket?
- Hur upplever användarna att de påverkas av avståndstagandet från Facebook? Vad blir dess sociala konsekvenser och hur förhåller dem sig till övriga sociala medier i samband med avståndstagandet?
- På vilket sätt kan avståndstagande tolkas och förstås som politiska eller apolitiska resonemang och handlingar?

3. Tidigare forskning och teori

Det teoretiska ramverk jag har valt att använda mig av till denna studie har en bred spännvidd och berör dels beskrivningar av de sociala mediernas normalisering och de digitala mediernas påverkan på socialitet och identitet samt mediekritiskt engagemang och motstånd. I detta kapitel skiljer jag inte på kategorierna tidigare forskning och teori utan presenterar dessa i anslutning till varandra. Inledningsvis kommer jag presentera exempel på tidigare forskning. Efter det behandlar jag José van Dijck teorier om sociala medier som en infrastruktur för att därefter gå vidare och beskriva olika former av mediekritik, medievägran och medieaktivism. Sedan tar jag mig an teorier som befinner sig utanför det tidigare forskningsfältet och som berör socialitet och identitet i en virtuell och medierad värld. Slutligen kommer jag ge en sammanfattning och tillbakablick av teorin som helhet.

3.1 Exempel på tidigare forskning

Trots att detta avståndstagande kan ses som en relativt ny företeelse så finns det flera intressanta tidigare studier kring avståndstagande och avbrott från sociala medier. I den kvantitativa forskningsstudien *Who Commits Virtual Identity Suicide?* (2013), studerar forskaren Stefan Stieger och hans forskarkollegor orsakerna till avståndstagandet från Facebook. De undersöker även skillnaderna mellan "Facebook users" och "Facebook quitters". Studien konstaterar att det finns fyra vida orsaker till varför facebookanvändare väljer att gå ur sidan. Efter att ha studerat de två olika användargrupperna konstaterar Stieger et al att de personer som valde att avsluta sin relation med Facebook, i hög grad, kände oro för sin integritet och Facebooks hantering av personlig data. Det var även den anledning som flest (hela 48 %) angav som den primära anledningen till att gå ur nätverket. De övriga anledningarna till avståndstagande från Facebook berörde ytterligare oro kring internetberoende, tankar om sociala medier som ytliga gemenskaper och slutligen en generell missnöjdhet till Facebook (Stieger et al, 2013).

Det som skiljer min studie från Stieger et al är framförallt valet av metod. Min studie grundas i en kvalitativ metod och till skillnad från Stieger vill jag, utöver att undersöka orsakerna, även studera hur individerna resonerar kring sitt avhopp, eller som Stieger kallar det, virtuellt självmord. En annan skillnad gentemot Stiegers undersökning är att min studie ämnar undersöka de eventuella konsekvenser och påföljder som ett avhopp från sociala medier kan bidra till, samt se på vilket sätt detta fenomen kan förstås och tolkas som politiska eller apolitiska handlingar.

Vidare har det även utförts kvalitativa studier kring fenomenet, bland annat gjorda av forskaren Laura Portwood-Stacer. Likt Stieger så undersöker också Portwood-Stacer, i sin studie *Media refusal and conspicuous non-consumption* (2012), orsakerna till att vissa personer väljer att gå ur sociala medier. Denna tidigare forskning och hennes teorier kommer jag behandla och gå djupare in i senare i detta kapitel då de även är lämpliga att använda som teoretiskt ramverk.

3.2 Normalisering av sociala medier

I sin bok *Culture of Connectivity* (2013) ger José van Dijck en tydlig kritisk och historisk bild av de sociala mediernas utveckling och de stora medieplattformarnas framväxt, däribland Facebook, i förhållande till vad hon kallar för ett snabbt föränderligt ekosystem. Sociala medieplattformar gestaltas likt mikrosystem som tillsammans med varandra utgör ett större ekosystem som ständigt påverkas av olika sociala och kulturella normer under ständig utveckling.

Dagens sociala medieplattformar kan enligt van Dijck liknas vid en infrastruktur för vårt vardagsliv och dess innefattade kommunikationspraktiker. Inledningsvis beskrev jag hur Mark Zuckerberg jämförde Facebook med elektriciteten som ett samhällsligt fenomen som kommit att förlora sin exklusivitet och snarare blivit en självklarhet i vardagen. På samma sätt menar José van Dijck att sociala medier åtföljs av en normaliseringsprocess som för de flesta användarna innebär en självklarhet att använda sig av sociala medier. Det som karakteriserar infrastrukturen är att man i första taget inte tänker på den. Den tas för givet och ifrågasätts inte. Det är först när något i infrastrukturen går fel och ett problem uppstår som den blir synlig, till exempel i och med Edward Snowdens avslöjande om NSA och dess samverkan med Facebook och Google¹ (Ibid: s. 175).

Normaliseringen av sociala medier beror även på de stora medieföretagens intäktssträvan, där individernas användning kan ses som en mindre enhet som inte går att separera från den stora helheten som kontrolleras av teknologiska och kommersiella styrkor (Ibid: s. 173). I det hela sammantaget innebär detta att Facebook, på mikrosystems nivå, påverkar och formar socialitet samtidigt som socialitet även formas av teknologiska fördelar och marknadskrafter (Ibid: s. 65).

¹ Edward Snowden har tidigare arbetat som konsult för NSA och har läckt stora mängder hemlig information om att NSA har direkt tillgång till många av de stora amerikanska sociala nätverken, däribland Facebook, som nästintill alla svenskar använder dagligen (The Guardian, 2013).

Användningen kan också ses som en norm och detta faktum hindrar användare från att hoppa av Facebook, tekniskt men även socialt sätt. De teknologiska svårigheterna för avbrott, menar van Dijck, är inbyggda i de sociala mediernas innehåll och är inte något som är unikt för Facebook. De sociala medieplattformarnas struktur är utformad på så vis att det ska vara enkelt att gå med i nätverket men betydligt svårare då individerna väljer att gå ur (Ibid: s. 172f). De sociala medieplattformerna är beroende av användarnas datatrafik och det är därmed viktigt för nätverken att försöka hålla kvar sina medlemmar. Utan deras datatrafik finns inget behov av en social plattform. Det är dessutom denna som lockar annonsörer och investerare och som på så vis bidrar till att säkra nätverkens framtid (Ibid: s. 40ff).

Avståndstagande personers beslut försvåras inte bara på grund av teknologiska hinder. I och med den tydliga norm som berör sociala medier så försvåras avhopp även med anledning av sociala aspekter då personer som väljer att logga ur ifrågasätts ofta menar van Dijck. Hon menar att besluten om avhopp ofta ifrågasätts och möts av skepticism och motstånd. Att gå emot och ifrågasätta normen är svårt då den är så pass inbyggd att användarna inte uppmärksammar och inser problematiken (Ibid: s. 172f).

För att genomföra ett avhopp från sociala nätverk krävs medvetenhet och förståelse för hur sociala medieplattformar verkar samt uppmärksamhet kring plattformernas bakomliggande syften. Detta kan liknas vid Anne Kauns distinktion för vad som krävs för att utföra mediekritik. Hon förklarar att författarna Vande Berg, Wenner och Gronbeck menar att mediekritisk utövning kräver speciell utbildning och hängivenhet. Kaun menar dock att det räcker att utövarna kan ses som mediekunniga och medvetna om mediernas funktioner i dagens samhälle (2012, s. 116). Däremot finns det mediekritiska individer som medvetet väljer att aldrig gå med i sociala nätverk och dessa resonemang gäller dessvärre inte dessa personer.

Enligt José van Dijck är det inte möjligt att helt ta avstånd från och hoppa av dagens sociala kommunikationsmedier. ”Opting out of connective media is hardly an option. The norm is stronger than the law.” (2013: s. 174). Sociala medier med sin omärkbara infrastruktur kan, enligt van Dijck, liknas med socialitet. Vi kan välja att gå ur och logga ut när vi vill, men det går aldrig att lämna helt (Ibid: s. 174f).

Trots detta blir det bevisligen allt vanligare att användare går ur de sociala nätverken och det är även detta fenomen som jag vill undersöka. I nästa stycke kommer jag, med hjälp av Laura Portwood-Stacer och Anne Kauns olika teorier kring avhopp från sociala medier och nyhetsmedier, att studera denna avhoppningsföreteelse närmare.

3.3 Medievägran, mediekritik och medieaktivism

Laura Portwood-Stacer beskriver avhopp och medievägran från sociala medier med Facebook som utgångspunkt. I artikeln *Media refusal and conspicuous non-consumption* (2012) beskriver hon att avhopp från sociala medier oftast tolkas som något positivt som bidrar till att personen som avslutat sin relation med Facebook framställs i bra dager. Medievägran, som Portwood-Stacer kallar det, innebär att den medievägrande personen utmärker sig själv från den stora mängden då denne går mot strömmen i dagens mediesamhälle, där användning av sociala medier och mediekonsumtion kan ses som en norm (Ibid: s. 3f, 9).

Medievägrande personer vill, enligt Portwood-Stacer, yttra sig och visa på en viss ståndpunkt, alternativt framhäva sig själva, genom att gå emot denna norm och ställa sig utanför användningen av medier, i detta fall sociala medier. Anledningen till detta beror på skillnader i smak och tycke samt på de medievägrande individernas moral, värderingar och politiska ståndpunkter. Denna form av mediemotstånd kan anknytas till en form av livsstilspolitisk trend som innebär att personer allt oftare lämnar plats åt politiken i sin vardag och livsstil. Det innebär att individerna visar stort engagemang och lägger sig i, vad de anser vara, stora problem, på ett individuellt och personligt plan (Ibid: s. 3, 13f). Fenomenet att medievägra från sociala medier är en trend, menar Laura Portwood-Stacer, och dess innebörd är, på ett eller annat sätt, politisk i och med de medievägrande personernas icke-konsumerande ståndpunkter (Ibid: s. 6f, 13).

Ytterligare menar hon att medievägran bidrar till en uppdelning mellan de personer som fortfarande är kvar på Facebook, och de som har gått ur. Enligt henne är det svårt för dessa personer att bibehålla kontakten sinsemellan. Anledningen till detta beror bland annat på Facebooks dominerande position bland sociala nätverk idag (Ibid: s. 12). Detta kan jämföras med José van Dijcks teorier om avhopp som innebär att individer som hoppar av sociala medier till viss del förlorar sina sociala relationer (2013: s. 173). Dock menar Portwood-Stacer att avhopp endast är möjligt för individer som har ett stabilt socialt kapital och som är säkra på att de kan hantera sin kommunikation på andra sätt (2012: s. 14). Däremot beskriver författaren Robert D. Putnam i sitt verk *Den ensamme bowlaren* (2001) att det sociala umgänget i dagens samhälle håller på att förloras. Det sociala kapitalet i form av familjerelationer och bekantskaper samt deltagande i olika former av organisationer och föreningar håller på att förlora sitt värde och är inte längre lika viktigt för samhällets individer. En anledning till detta förklarar han, beror bland annat på att den elektroniska

underhållningen i form av datorer och TV har kommit att ersätta den vanliga kontakten med omvärlden.

Ett annat sätt att se på detta medievägrande fenomen är genom att beskriva det som en form av mediekritik. I *Civic Experiences and Public Connection. Media and young people in Estonia* (2012) fokuserar Anne Kaun bland annat på mediemotstånd från massmedier, framförallt från nyhetsmedier, digitala som traditionella. Medierna och användarnas relation kan ses som ansträngd i och med att användarna ifrågasätter mediernas innehåll och strukturer samtidigt som de är beroende av dem för att exempelvis kunna kommunicera och ta del av händelser runt om i världen. Mediekritik är en konstant process som är beroende av kontexten och Kaun menar att den därmed tar sig uttryck på många olika sätt. Utifrån sin studie av unga estländare och deras medievanor, så menar Kaun att mediekritiskt yttrande kan delas in på olika nivåer. Anne Kaun utgår från Vande Berg, Wenner och Gronbecks indelningsmodell där mediekritik kan ses på en text-, producent- och publiknivå (Ibid: s. 103ff). Denna mediekritik kan ses som en generell orientering och tar sin form ur åsikter och yttring.

Utöver åsiktsgrundande mediemotstånd så kan denna mediekritik även leda till handling. Anne Kaun delar in mediekritisk handling i två olika kategorier – 'critical media connectors' och 'critical media disconnectors'. För att göra dessa indelningar så utgår hon från Albert Hirschmans begrepp "Exit" och "Voice" som beskrivs utifrån ett politisk-ekonomiskt perspektiv och på två skilda sätt beskriver hur personer agerar vid missnöjdhet kring skilda företeelser. Samtidigt kan de båda enas kring att de är mediekritiska handlingar som baseras på mediekritik och en kritisk bedömning av medierna överlag. De kommer ursprungligen ur samma idé men skiljer sig åt på grund av att de har olika praktiker (Ibid: s. 110f).

Även Linus Andersson menar att mediekritik kan uttryckas genom olika praktiker. I artikeln *Mediemaktens utmanare* (2006) uttrycker han att medieaktivism, som han kallar det, utifrån forskaren Dieter Rucht, kan delas in i fyra olika praktiker där två av dessa – Alternativ och Avstånd, motsvarar Kauns begrepp "Connectors" och "Disconnectors". Dessa skilda praktiker ser olika ut beroende på hur resurskrävande strategier som behövs samt beroende på om de syftar kommunicera utanför eller inom motståndsrörelsen (Ibid. S. 22f).

Kaun förklarar att "Connectors" vill bidra till och influera samhällliga debatter och är kritiska mot mediernas starka position. De försöker, generellt sett, utmana massmediernas starka position genom att uppmärksamma olika problematiker som kretsar kring medierna och göra sina egna röster hörda (2012: s. 111ff). Enligt Linus Andersson blir denna form av mediekritik och medieaktivism allt vanligare i och med tillgängligheten till medieteknologier

som bidrar till att enskilda individer allt oftare blir sina egna medieproducenter (2006: s. 22f).

”Disconnectors” agerar mediekritiskt genom att de väljer att faktiskt ta avstånd från medierna, i Anne Kauns fall från nyhetsmedierna. De väljer att medvetet undvika mainstream-nyheter och istället förlitar de sig på interaktion ansikte mot ansikte och på deras personliga nätverk, i verkliga livet och online. Anne Kaun beskriver att de avståndstagande personernas karaktär är ostabil och befinner sig i en konstant förhandlande position. Det innebär att personernas attityd gentemot avståndstagandet kan förändras beroende på olika livsomständigheter (2012: s. 114f).

Precis som Laura Portwood-Stacer argumenterar för att medievägran kan anknytas till en livsstilspolitisk trend så menar även Anne Kaun att mediekritik, sett utifrån ett bredare perspektiv, kan ses som ett slags politiskt motstånd och som ett tecken för ett vitalt demokratiskt system. Syftet med denna form av motståndspolitik kan kopplas till en allt växande icke-konventionell form av trend kring socialt agerande som på så vis banar väg för en konfrontationsdemokrati (Ibid: s. 120).

I kommande stycke sätter jag avståndstagande i relation till utvecklingen av dagens medieteknologier och identitetskapande i en medierad och virtuell värld.

3.4 Virtuellt socialitet och identitet

För att förstå avståndstagande är det även viktigt att skapa en bild av hur individers identiteter påverkas av dagens medie- och kommunikationsteknologier samt hur dessa bidrar till en förskjutning av de sociala rollerna och det fysiska rummet. För att ta mig an dessa aspekter kommer jag inledningsvis ta hjälp av Erving Goffmans teorier om vardagslivets dramatik samt Joshua Meyrowitz vidareutveckling av dessa, och pröva om dessa teorier kan användas i samband med detta avståndstagandefenomen.

Erving Goffman (1959/1974) argumenterar för att våra beteenden, till exempel hur vi uppträder på arbetet eller i hemmet, styrs av olika anständighetsnormer. Han utgår från ett dramaturgiskt perspektiv på samhället och menar att vår vardag kan delas in i olika regioner, den främre och den bakre regionen, även kallade för front stage och backstage. I interaktion offline, i det verkliga livet, så döljs våra sanna jag och ersätts av det Goffman kallar för masker och dessa blir istället våra verkliga identiteter. Detta innebär att vi inte har ett specifikt jag, snarare framställer vi oss själva olika i skilda sammanhang och situationer och blir därmed resultatet av de roller vi råder över.

Vidare använder sig Joshua Meyrowitz av Goffmans resonemang och vidareutvecklar hans teorier genom att anknyta dem till massmedier. Han redogör för hur medierna skapar kulturella miljöer och utforskar de elektroniska mediernas påverkan på våra föreställningar om närvaro och hur de orsakar förskjutningar i våra sociala beteenden. Meyrowitz huvudsakliga argumentation i boken *No sense of place* (1985) är att elektroniska medier ansluter den fysiska platsen med den kulturella och sociala platsen. Utvecklingen av ny kommunikationsteknologi förändrar samhällets sociala sammanhang och påverkar på så vis människan. De elektroniska medierna har bidragit till förändrade synsätt på tid och rum och har möjliggjort för kommunikation utan gränser där tids- och rumsaspekten inte längre har något större betydelse. Till skillnad från Goffman så fokuserar Meyrowitz inte lika mycket på den fysiska platsbundna platsen, utan koncentrerar sig framförallt på de existerande informationsflödenas mönster som styr kommunikationen och är skapade ur olika mediala situationer på grund av dagens utvecklade teknologi. (Ibid: s. 35f).

För att försöka förstå hur detta avståndstagandefenomen ytterligare ur ett identitetsperspektiv kan även Sherry Turkles teorier kring konstant uppkoppling och tillgänglighet i en tid av nya kommunikationsteknologiska möjligheter användas. I likhet med Meyrowitz så menar även Turkle i sin essä *Always-On/Always-On-You* (2008) att gränsen mellan privatliv och offentlighet suddas ut allt mer. Hon beskriver att utvecklingen av kommunikationsteknologier och smartare medielösningar bidrar till att det privata rummet ändrar skepnad. Vår privata sfär går allt mer förlorad och är inte längre lika privat som den en gång var då den allt oftare bjuder in den offentliga sfären till sitt inre. Dock menar Turkle, till skillnad från ovannämnda författare, att det fysiska rummet inte innebär ett hinder för vår tillgänglighet (Ibid: s. 122f). Idag betyder kommunikation allt oftare kontakt med personer utanför det fysiska rummet och bidrar till att vi kan befinna oss på flera ställen samtidigt, utan gränser, och därmed få större kontroll över fler aspekter av våra liv (Ibid: s. 129).

Vidare beskriver Sherry Turkle att en ny intimitet skapas med hjälp av kommunikationsteknologiernas utveckling, något som gör att vi kan tala om ett nytt jag – det uppbundna jaget – som alltid är uppkopplat (Ibid: s. 121). I likhet med José van Dijck menar Turkle att utvecklingen av medieteknologi även har bidragit till att vi numera kan tala om att en ny socialitet har skapats. Denna nya socialitet och den konstanta tillgängligheten bidrar till att människor även allt oftare är och förväntas vara tillgängliga och kontaktbara. Detta innebär, på samma vis som van Dijck tar upp, att tillgänglighet och konstant uppkoppling

har blivit en norm. Inte minst är det svårt för individerna att komma ifrån uppkopplingen då denna teknik finns tillgänglig i stort sett överallt (Ibid: s. 130).

Att alltid finnas tillgänglig är för många en press och innebär en slags börda. Den konstanta uppkopplingen bidrar bland annat till att individer blir stressade. Dessutom bidrar användningen av kommunikationsteknologier till att det sällan finns tid över till att fördjupa sig och reflektera kring sig själva och sina tankar. Konstant uppkoppling kan inte minst skapa ett beroende, som likaså bidrar till ett nytt jag (Ibid: s. 126ff).

Sherry Turkle anammar Michel Foucaults teorier kring begreppet 'panoptism' som är ett exempel på hur arkitektur, i vanliga fall genom en cirkulär hjulliknande struktur med en övervakande mittpunkt, fungerar som en modern disciplinär makt genom allseende övervakning och så kallad konstant synlighet. Panoptismen kan användas för att förklara hur dagens uppkopplade kommunikationsteknologier påverkar och tar användarnas egenkontroll till en ny nivå genom att de ständigt förväntas vara uppdaterade och uppmärksamma på att vara uppkopplade och hålla uppe den perfekta fasaden. Detta kan klassificeras som en modern och virtuell panoptism där vi försöker presentera våra liv med hjälp av ny teknik (Ibid: s. 130). Denna panoptism kan ytterligare kopplas samman med det virtuella identitetskapandet där användare som skapar sina identiteter på sociala nätverk har i åtanke att andra människor än dem själva tillåts tillgång till den egna profilen och dess innehåll i det virtuella rummet.

Liksom Sherry Turkle skildrar hur utvecklingen av kommunikationsteknologier bidragit till att vi numera kan tala om en ny socialitet som går hand i hand med konstant tillgänglighet, så beskriver John B. Thompson i *Medierna och Moderniteten* (1995/2001), hur kommunikationsteknologin och det medierade innehållet får allt större påverkan på individers jagbildning och identitetskapande. Tidigare var individer begränsade till de platser de levde och därmed den lokala kunskapen. Likt Sherry Turkle (2008) och Joshua Meyrowitz (1985) så beskriver även John B Thompson upplösningen av den fysiska platsen. Till skillnad från Turkle har Thompson dock ett öppnare förhållningssätt och reflekterar tydligt kring båda sidor av denna platsfrigörelse. Medieringen av samhället och större tillgång till information och kommunikation har bidragit till fler möjligheter för individerna och bidragit till att förbindelsen mellan jagbildningen och den gemensamma platsen har löst upp sig. Utvecklingen av medierna berikar jagbildningsprocessen och skapar därmed, på samma sätt som Turkle menar, en ny slags intimitet som skiljer sig från interaktion ansikte mot ansikte (1995/2001: s. 257). Mediernas informationsflöde kan även ha en desorienterande verkan på jagbildningsprocessen. Den konstanta mängden budskap som vi

hela tiden möts av bidrar till en symbolisk överbelastning som allt oftare hanteras genom att individerna utvecklar en selektiv intagningsförmåga (Ibid: s. 259ff).

Att leva i en allt mer medierad värld och frigörelsen från de fysiska platserna innebär dock att individerna kastas in i en värld av komplexitet som för många kan vara förvirrande och nedtyngande då de plötsligt uppmanas till att ta ställning och ansvar för vissa frågor och händelser som uppträder i den sammankopplade medierade världen (Ibid: s. 286ff).

Medierna berikar och framhäver tydligt jagets reflexiva organisering. Ju mer jagbildningsprocessen berikas av medierade symboliska former desto mer blir jaget beroende av mediasystemet som ligger utanför individernas kontroll. Inte minst skapar medierna förutsättningar för medierat intrång av ideologiska budskap i olika vardagliga sammanhang (Ibid: s. 263f, 267).

3.5 Sammanfattning av teori

Teorin som presenterats ovan tar sitt utgångsläge i tankarna kring de sociala mediernas normalisering och användningen av dessa, bland annat med hjälp av José van Dijcks tankar kring användning av Facebook som en norm. Det är även ur dessa tankar och idéer som studien har sin utgångspunkt. Med hjälp av Erving Goffman, Joshua Meyrowitz och Sherry Turkles teorier så får vi en bred och sammanfattande översikt kring sociala medier och identitetsskapande som kan användas för att nå kunskap om de virtuella och digitala rummen i anslutning till utvecklingen av dagens medie- och kommunikationsteknologier. Det teoretiska ramverket underlättar även förståelsen för avståndstagande från sociala medier med hjälp av teorier kring medieaktivism och mediekritik och ger på så vis en grundläggande uppfattning samt introduktion av avståndstagandefenomenet, som i sin tur kan anknytas till min egen studie.

Det teoretiska ramverket antyder på att det förekommer olika sorters avståndstagande. Anne Kaun och Laura Portwood-Stacers teorier indikerar att dessa avståndshandlingar kan ses som ett resultat av mediekritisk och politisk aktivism, till skillnad från Sherry Turkle och John B. Thompson, vars teorier snarare tyder på att avståndstagande bäst förstås som en identitetsskapande handling och en företeelse som skapats på grund av medietrötthet och ohälsa, bland annat i form av stress och press. Dessa teorier indikerar att avhopp från sociala medier är ett fenomen som kan ses som en politisk handling samtidigt som det även kan förstås som ett apolitiskt agerande som innefattar identitetsskapande och medietrötthet.

För att förklara det som individerna gör när de väljer att ställa sig utanför ett visst medium använder sig Laura Portwood-Stacer och Anne Kaun av begreppen medievägran och mediekritik. Dessa begrepp pekar mot en tydlig kritisk riktning och ställningstagande.

För att lättare kunna förklara denna företeelse, som vi kan förstå grundar sig i både politiska och apolitiska resonemang, kommer jag i denna uppsats använda mig av ett bredare och mer öppet begrepp. Detta gäller inte minst då företeelsen tar sig uttryck i olika former av handlingar – avslutande och pausande. Med anledning av detta använder jag i denna studie mig av det övergripande begreppet ”avståndstagande”. Avståndstagande innebär ungefär detsamma som ordet ”motstånd” och kan användas för att förklara personer som har en ovilja att engagera sig i olika företeelser. Begreppets öppna karaktär innebär att det innefattar en mängd uttryck, bland annat medietrötthet, medierädsla och mediekritik samt aktivism. Synonymt med avståndstagande är även ord som ”ogillande”, ”kritik” och ”opposition”, ord som ytterligare ger prov på begreppets bredd (Synonymer.se).

4. Metod och material

I detta avsnitt redogör jag för de val av metod och material som jag har använt mig av för att genomföra studien samt de reflektioner jag mött under studiens gång. Jag beskriver även studiens genomförande samt de problem och möjligheter som dykt upp under arbetsprocessen.

4.1 Val av metod

Då syftet med denna studie till stor del handlar om att få förståelse för de avståndstagande personernas agerande och tankar kring avhopp och pausande från Facebook så har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod, i form av enskilda samtalsintervjuer. All undersökning kräver sitt val av metod och i detta fall är en kvalitativ den bästa för mitt syfte och mina frågeställningar.

Den enskilda intervjuformen används för att ge grundliga och djupgående beskrivningar av området och tillåter intervjuaren att sätta sig in i den intervjuades situation och tankegångar. Denna intervjuform har som syfte att beskriva fenomenens innebörd genom att försöka få beskrivningar av respondenternas livsvärld. Steinar Kvale och Svend Brinkmann menar i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2009) att fokuset i enskilda djupintervjuer ligger på orden i personens beskrivningar. På så vis konstrueras kunskap i interaktion mellan intervjuaren och intervjupersonen (Ibid: s. 43ff).

I början av studien hade jag planer på att använda mig av gruppintervjuer i kombination med enskilda djupintervjuer för att både få en bred, nyanserad bild och samtidigt nå intervjupersonernas förståelser och insikter. Gruppintervju som metod har som mål att ge olika uppfattningar kring forskningsfrågorna genom att diskussion skapas mellan de olika intervjupersonerna. Med anledning av dess diskussionsliknande form så ger en gruppintervju en mängd olika synpunkter och intressanta tankegångar som uppstår när människor möts i denna sorts situation. På så vis bidrar gruppintervjun till att forskningsämnet får en nyanserad beskrivning.

Dock var jag tvungen att ändra min metod på grund av samordningsproblem. Det var helt enkelt inte möjligt att finna en gemensam plats och tid som fungerade för alla respondenter. På grund av det valde jag att istället fokusera på de enskilda intervjupersonerna genom att intervjua dem en och en i en semistrukturerad intervjuform. Denna kan ses som en blandning mellan ett öppet samtal och en sluten enkät och utförs med hjälp av en intervjuguide som fokuserar på ett visst antal samtalsämnen och teman (Ibid: s. 43, 146).

Det finns dock positiva aspekter av detta problem. En gruppintervju kan enkelt bidra till att diskussionerna i ämnet kan bli för stora då intervjuområdet är så pass brett och det finns många aspekter att diskutera i frågan. Istället tillåter de enskilda samtalsintervjuerna mig att söka djupare i varje individs ställningstagande. Intervjupersonerna får även större möjligheter att uttrycka sig på bästa möjliga sätt i en enskild intervju, till skillnad från en gruppintervju där flera personer vill uttrycka sig och ta ordet. En enskild intervju bidrar till en personlig och mer förtrolig relation mellan intervjuare och respondent, som bidrar till att den sistnämnde har lättare att öppna upp sig och tala om saker som ligger dem nära hjärtat. Det var även ett bra beslut att använda denna intervjuform då en del av intervjupersonerna uttryckte att ämnet var relativt känsligt och i vissa fall privat, något som hade kunnat skapa en svår situation i en gruppintervju.

4.2 Målgrupp och urval

Mitt syfte innebar att jag skulle intervju personer som tidigare varit medlemmar på Facebook, men som medvetet beslutat sig för att gå ur helt eller pausa från nätverket. Det första som slog mig i början av studiens urvalsprocess, var tanken om hur man i själva verket når personer som befinner sig utanför den befintliga vänskapskretsen och sociala medier, som idag kan ses som ett smidigt och effektivt sätt att hitta potentiella intervjupersoner genom. Tidigare studier (Stieger et al. 2013; Portwood-Stacer, 2012) som gjorts i större skala har sökt efter personer i diverse diskussionsforum och debattsidor, exempelvis med hjälp av Quit Facebook Days hemsida. Jag var däremot tvungen att begränsa mig då min undersökning sker i en betydligt mindre skala.

Det viktigaste medlet i försöken att finna potentiella intervjupersoner var min sociala förmåga. Jag pratade med klasskompisar, familj, vänner och bekanta, för att få en uppfattning om vilka personerna som medvetet har tagit avstånd från Facebook kunde vara och var jag kunde finna dem. Trots att jag kunde anta att de personer jag sökte inte fanns på Facebook längre så använde jag mig av plattformen för att försöka nå ut till deras vänner och på så vis få rekommendationer och tips om potentiella respondenter. Jag använde mig dessutom av Twitter för att göra reklam för min uppsatsidé och få tips och råd. Båda dessa tillvägagångssätt visade sig vara effektiva och gav resultat i form av ett flertal förslag på personer som hade tagit avstånd från Facebook. Inte minst bidrog de till att ett stort och starkt intresse visades för min studie och jag möttes av allt från positiva kommentarer till

heta diskussioner kring ämnet. Detta gjorde att det stod klart för mig att ämnet är något som klart och tydligt provocerar och engagerar människor på många skilda sätt.

Målet med urvalet var att få ett så brett urval som möjligt vad gäller ålder, kön, sysselsättning, vistelseort och så vidare för att på så vis försöka nå en bredare spännvidd på resultatet. Trots eftersträvan av denna breda spännvidd så påverkas urvalet, på ett eller annat sätt, av det faktum att man tar hjälp av de egna kontakterna för att hitta respondenter. Exempelvis uppger ett flertal av de intervjuade personerna att de är aktiva och engagerade i kyrkan, något som troligtvis påverkats av min egen kyrkliga bakgrund och inte tycks vara en förutsättning som vi kan finna hos avståndstagare överlag.

Jag har sammanlagt intervjuat sex personer som alla har en bakgrund av avståndstagande från Facebook. Fyra av dessa förklarar att de har avslutat helt med Facebook och de resterande två har valt att pausa sin användning under vissa perioder för att därefter återgå till användningen av Facebook. Kvale och Brinkmann beskriver att antalet nödvändiga intervjupersoner beror på undersökningens syfte. Eftersom att denna studies syfte handlar om att förstå de avståndstagande personerna så räcker det att studera ett mindre antal personer. Fler intervjupersoner behöver inte nödvändigtvis innebära ny kunskap (2009: s. 129f).

Intervjupersonerna är i åldrarna 23-42 och bor i och runtomkring städerna Stockholm och Göteborg. Med tanke på min eftersträvan efter ett så brett urval som möjligt så bör det dock tilläggas att skillnaderna mellan dessa städer inte är markanta. På grund av deras geografiska storlek och rika mängd invånare bidrar de trots detta till ett brett omfång av intervjupersoner. Antalet deltagare i min studie har påverkats av att det för vissa personer har varit svårt att bestämma möte på grund av arbete och personliga omständigheter. Detta visar sig i det låga antalet deltagare samt i fördelningen av kvinnor och män, som består av fem kvinnor respektive en man.² I det stora hela anser jag att detta inte har kommit att påverka min studie, med anledning av att det först och främst är avståndstagarna jag vill undersöka och inte hur orsakerna eller konsekvenserna skiljer sig mellan de båda könen. Den ojämnliska könsfördelningen kan därmed ses som obetydlig i denna studie.

Eftersom min studie dels har som syfte att undersöka och lära om avståndstagarnas orsaker att gå ur och hur de påverkats av beslutet så har jag valt att inte intervju personer som aldrig har gått med i Facebook. Visserligen tror jag att det kan finnas vissa likheter

² Trots att andelen av de tillfrågade männen var lika stor som andelen kvinnor så hade männen svårare att hitta en tid som passade.

mellan dessa två grupper och det vore intressant att undersöka vidare i en framtida studie kring avståndstagande från Facebook.

4.3 Genomförande

Sammanlagt har jag utfört sex samtalsintervjuer med personer som har tagit avstånd från Facebook. När man utför intervjuer av detta slag är det viktigt att ta hänsyn till att intervjupersonerna kan känna sig utsatta och nedtryckta. Eftersom det var viktigt för mig att respondenterna kände sig bekväma och säkra i intervjusituationen var jag noggrann med under vilka omständigheter intervjuandet skedde, exempelvis var och när vi träffades. Det var viktigt för mig att låta intervjuandet främst ske på deras villkor exempelvis genom att be dem själva föreslå var intervjun skulle äga rum. I två av sex fall skedde intervjun i respondenternas hem, vid två andra tillfällen möttes vi på lugna och tilltalande café. Resterande intervjuer skedde på den ena intervjupersonens skola samt med hjälp av en videokonferens via kommunikationsprogrammet Skype då personen i fråga hindrades från att närvara fysiskt.

Inledningsvis i intervjuerna bad jag personen berätta om sig själv, som ett sätt att skapa bekantskap mellan mig och intervjupersonen och få en grundförståelse för avståndstagarens som personen. Därefter ställde jag frågor som berörde dennes relation till sociala medier i stort och frågor som beskrev hur personens tid med Facebook hade sett ut. Efter det berörde frågorna orsakerna till avhoppet, varför och hur det blev som det blev. Slutligen ställde jag frågor som handlade om tiden efter avståndstagandet, beslutets konsekvenser och intervjupersonens syn på framtiden när det gäller användning av sociala och övriga medier.

4.3.1 Intervjuguide och intervjufrågor

Jag genomförde intervjuerna med hjälp av en utarbetad intervjuguide som skulle hjälpa mig att inte falla bort från samtalsämnena eller glömma bort vissa betydande frågor. Jag anammade ett reflexivt förhållningssätt till denna och kom i vissa fall att utveckla enskilda frågor, lägga till nya och ta bort gamla frågor för att försöka göra intervjun och samtalet mellan mig och intervjupersonen så givande och intressant som möjligt.

Dock gick det inte alltid att följa intervjuguiden fullt ut då intervjupersonerna vissa gånger tenderade att beröra områden och ämnen som jag planerat att tala om i slutet av intervjun. Detta beror på att respondenterna tenderade rationalisera sina berättelser. Det viktigaste i intervjusituationen var att intervjupersonerna fick samma möjlighet att tala om

de samtalsämnen och de frågor jag hade tagit fram, i vilken ordning de svarade på dem, har för studien ingen betydelse. I det stora hela kunde intervjuerna enas kring en och samma gemensamma struktur och form. Mallen för intervjuguiden var framtagen för att på ett successivt sätt bemöta intervjupersonens avståndstagande på olika nivåer. Den utgick från avståndstagandets kronologiska händelseförlopp, det vill säga - tiden innan, tiden under och tiden efter Facebook.

Utifrån avståndstagandets kronologiska händelseförlopp skapade jag en intervjuguide med de frågor jag ville få svar på, dock använde jag den endast som ett redskap för att behålla en viss struktur och ordning i mina frågor. Detta gjorde jag för att få en enhetlig intervjuform som jag ansåg skulle underlätta vid analysen av intervjuerna. Enligt Kvale och Brinkmann bör en intervjufråga bestå av en tematisk och dynamisk dimension. Den tematiska tar hänsyn till kunskapsproduktionen och den dynamiska riktar sig till det mellanmännsliga förhållandet och bidrar till att skapa en god intervjuinteraktion. De viktigaste frågorna formulerade jag i deskriptiv form, det vill säga, frågor som framkallade spontana beskrivningar istället för spekulativa förklaringar (Ibid: s. 146f). För att få så fruktbara svar som möjligt formulerade jag öppna intervjufrågor där intervjupersonen fick större utrymme till att förklara och beskriva sina erfarenheter. Dessa frågor följde jag därefter upp med bland annat uppföljande och tolkande frågor. Dessutom var det viktigt för mig att undvika en akademisk jargong, för att den intervjuade personen inte på något sätt skulle känna sig underställd.

4.3.2 Dokumentation

För att underlätta studiens kommande arbete så använde jag mig av ljudinspelningsutrustning i form av en mobiltelefon med ljudinspelningsprogram, givetvis efter att jag frågat intervjupersonen om lov. Ljudinspelningen använde jag mig för att lättare kunna analysera materialet efter intervjuerna och för att kunna fokusera på personen i samtalet istället för att ge anteckningarna min uppmärksamhet. Aktivt lyssnande fungerar även som ett selektivt filter som bidrar till att intervjuens innebörder bevaras (Kvale & Brinkmann, 2009: s. 195).

Kort efter det att intervjuerna genomförts så dokumenterades inspelningarna genom transkribering. Det var med hjälp av transkriberingen som jag analyserade intervjupersonernas diskussioner, tankar och berättelser. Transkriberingen och utskriften blev på så vis början på den analytiska processen. Att transkribera kort in på intervjutillfället

bidrog till att jag lättare kunde komma ihåg de viktiga delarna i intervjun, så som kommentarer, gester, uttryck, pauser med mera.

Vid transkriberingen valde jag att skriva ut hela intervjuerna. Dock valde jag att sammanfatta de inledande delarna, där intervjupersonerna kortfattat presenterar sig själva, i punktform. Jag insåg att transkriberingen skulle ta för lång tid om jag skulle återge intervjuerna ordagrant och försökte därmed att begränsa utskriften av överflödiga ord som till exempel ”mm” eller ”eh”. För mig var det viktigt att transkribera intervjuerna på ett gemensamt sätt för att det inte skulle påverka utskriftenas reliabilitet och jag strävade efter att efterliknade det muntliga samtalet på bästa möjliga sätt.

Då en utav intervjuerna kom att behandla känsliga ämnen så möttes jag även av ett etiskt och sekretessrelaterat dilemma där intervjupersonen i fråga ombad mig att omskriva vissa delar i intervjun på grund av familje- och privata skäl. Eftersom jag värnade om intervjupersonens konfidentialitet så skrev jag därmed om denna del i intervjuutskriften.

5. Analys- och resultatredovisning

I detta kapitel kommer jag analysera och diskutera det material som framkommit genom intervjuerna med de avståndstagande personerna. Genomförandet av intervjuerna bidrog till en mängd värdefull information och material. Däremot bör det tilläggas att respondenterna rationaliserar sitt avståndstagande och därmed beskrivningarna av handlingen. När intervjupersonerna beskriver sina erfarenheter kring beslutet så har dem vissa svårigheter att urskilja de faktiska orsakerna till avståndstagandet respektive dess konsekvenser och påföljder. Istället beskrivs deras avståndstagande som en handling där orsak och konsekvens går hand i hand. Detta innebär att större vikt läggs på analysen och tolkningen av intervjumaterialet, för att exempelvis kunna urskilja avståndstagandets olika beståndsdelar. Jag vill även poängtera att det finns de personer som har valt att ta avstånd från sociala medier genom att aldrig skaffa Facebook eller gå med i andra sociala nätverk. Denna studie och dess resultat bortser dock från dessa personer.

För att ge en tydligare bakgrund till studien kommer jag i kommande avsnitt presentera de deltagare som medverkat i intervjuerna. Därefter kommer jag i de tre kommande avsnitten behandla det insamlade intervjumaterialet. Dessa avsnitt är vardera grundade på studiens tre frågeställningar. Trots att intervjupersonerna rationaliserar sina berättelser kring avståndstagandet så kommer detta kapitel delas in i tydligt indelade avsnitt där det första avsnittet behandlar personernas orsaker och anledningar till avståndstagandet och det andra berör dess sociala konsekvenser och påföljder. Dessa två utgörs även av ett, utifrån intervjuerna, antal teman som bland annat berör integritet och övervakning, sociala relationer, välmående med mera. Slutligen utgörs det tredje avsnittet av en slutdiskussion och analys kring avståndstagande utifrån ett bredare samhälls- och individorienterat perspektiv där jag även ger en kort sammanfattning kring hur vi kan förstå avståndstagande utifrån respondenternas erfarenheter.

5.1 Deltagare

För att få en tydligare bakgrund till studien är det viktigt förstå intervjupersonernas bakgrund då det är deras berättelser och tankar som undersökningen grundar sig på. Analysen jag kommer redovisa i nästa avsnitt kräver att intervjupersonerna har introducerats i ett tidigare skede. Detta ämnar jag göra i detta stycke, utifrån intervjupersonernas beskrivningar av dem själva.

Matilda är 25 år och gift sedan år 2010. Hon bor i en villa i en förort till Göteborg och kommer ursprungligen från en mindre småstad där hon vuxit upp i en familj med tre yngre bröder. Hon arbetar som projektledare på ett medieföretag där hon jobbar med film, webb och TV. Som person är Matilda ordningssam och social och hon brinner för umgänge och inredning. Hon är engagerad med ungdomar i kyrkan och lägger mycket tid på att vårda sina privata relationer. Matilda gick ur Facebook sommaren 2013 och har inte för avsikt att gå tillbaka till plattformen.

Linda är 42 år och gift med två söner. Tillsammans med sin familj bor hon på en ö i Göteborgs skärgård. Hon har arbetat som lärare hela livet men har sedan en tid tillbaka börjat studera till diakon. Linda ser sig själv som påhittig och social, men har även ett stort behov av enskildhet för att ladda batterierna. Detta gör hon helst i naturen där hon trivs bäst. Hon brinner för diakoni och är intresserad av den människofrämjande biten inom kyrkan. Linda avslutade sitt facebookkonto våren 2013 och vill för tillfället inte gå tillbaka till sidan, men ställer sig dock öppen till det längre fram i tiden.

Olof är 27 år, singel och bosatt i Stockholm men kommer ursprungligen från Jönköping. Han arbetar som tjänsteman inom data och nätverksteknik. Han gillar musik och ser sig själv som en social person som inte längre anstränger sig för att lära känna nya människor. Olof gillar att vara ledig, är engagerad i kyrkan och brinner, i viss mån, för sina vänner. Han gick ur Facebook sommaren 2013 och är fast besluten på att inte gå tillbaka till sidan.

Linnea är 23 år är i ett distansförhållande och bor strax utanför Göteborg där hon även studerar logistik. Hon jobbar extra i en mataffär och tycker om att umgås med vänner och vara i naturen. Hon definierar sig själv som en ganska lugn, utåtriktad person och gillar att pyssla i hemmet. Linnea brinner för musik och är engagerad i människor, i sina vänner och genom att vara involverad i en omsorgsgrupp i sin kyrka. Även Linnea gick ur Facebook sommaren 2013 och har inga tankar på att gå tillbaka till Facebook igen.

Emma är 24 år, singel och bor och kommer från Stockholm. Hon studerar för tillfället medie- och kommunikationsvetenskap och ser sig själv som en glad, trevlig men förvirrad person. Hon gillar att umgås med sina vänner, gå på fester och är intresserad av mode. Emma har i dagsläget Facebook men har under ett flertal tillfällen valt att ta uppehåll från sidan.

Martina är 25 år och singel, bor i Stockholm men kommer ursprungligen från Göteborg. Hon studerar psykologi sedan ett par år tillbaka men har dessförinnan varit ute och rest mycket. Martina är en kreativ person som gillar att sy och är intresserad av konst och kultur. Hon beskriver sig själv spontan och gillar att gå på känsla. Liksom andra intervjudeltagare

har Martina varit engagerad i organisationer som arbetar med och för människor. För tillfället har Martina igång sitt facebookkonto men hennes användning går i perioder. Första gången hon pausade sitt konto var 2010 och därefter har hon pausat kontot ett antal gånger.

Utifrån denna kortfattade bakgrundsbeskrivning av respondenternas kan vi urskilja ett tydligt mönster där alla individer beskriver sig själva sig sociala och uttrycker att de tycker om att omgivas av vänner och människor över lag. De är på ett eller annat sätt engagerade i ideella organisationer och föreningar så som kyrkan och andra ideologiska samfund.

5.2 Orsaker och anledningar till avståndstagande

För att förstå detta avståndstagande fenomen måste vi studera de olika orsaker och anledningar som ligger till bakgrund för avståndstagarnas handling och beslut. Nedan presenteras de tre teman jag har kunnat urskilja gällande avståndstagarnas orsaker och anledningar till avslutande och pausande från Facebook. Dessa teman behandlar bland annat aspekter som integritet och övervakning, passiva informationsflöden samt asociala medier och konstant tillgänglighet.

5.2.1 Två sidor av övervakning

Som tidigare nämnt i denna studie har det den senaste tiden dykt upp debatter kring Facebook varav en kretsar kring USA:s globala nätövervakning och Facebooks kontroll och övervakning av sina användare. Min undersökning visade att det rådde skilda åsikter kring denna övervakning, vissa var helt ointresserade eller ovetandes, andra uttryckte stor tveksamhet och oro, och slutligen var det dem som inte kände någon som helst oro inför detta. När jag intervjuade Olof och bad honom berätta varför han valt att gå ur Facebook svarade han,

Jag minns inte hur det var riktigt. Tanken hade börjat gro i alla fall, att jag skulle ta bort den då, och sen så slog ju den där bomben ner, att Facebook delar all sin information om användarna till NSA och allt sånt där. Då kände jag att "nä nu räcker det" och sen en eftermiddag så raderade jag det.

Olof var den enda personen som angav att avslöjandet om NSA var en orsak till avhoppet från Facebook och hans förhållningssätt tyder därmed på ett mediekritiskt perspektiv. När jag berörde ämnet med de övriga intervjupersonerna uttryckte de ingen större oro för att vara övervakade på detta sätt. De menade att de inte fanns någon större anledning till att oroa sig eftersom att den sortens övervakning omöjligt skulle kunna drabba

dem personligen. ”Nej jag är inte såhär rädd för den här storebror-grejen. [...] Hade jag levt ett rätt oärligt liv så hade det kanske varit annorlunda”, uttryckte Matilda angående idéerna kring att vara övervakad. Även Martina var inne på detta spår och menade att hennes information inte är så intressant för dessa högre instanser då hon sällan gör saker som hon inte kan stå för. Även Olof menade att han inte har gjort något brottsligt, men trots detta är han ändå kritisk mot NSA.

Trots Stefan Stiegers undersökning som visade på att hälften av respondenterna var oroliga för att bli övervakade av Facebook, så tycks intervjupersonerna i denna studie inte oroa sig för Facebooks hantering av personlig information. Denna attityd tycks också återspeglas i den undersökning som marknadsundersökningsföretaget Sifo gjorde hösten 2013 på uppdrag av SVT. Enligt denna undersökning är rädslan för övervakning, däribland telefonavlyssning och internetövervakning, trots de många läckor kring USA:s massiva internetövervakning, inte utbredd i Sverige. Av drygt 1000 intervjuade personer så svarade tre fjärdedelar att de inte var rädda för att bli övervakade, varken av svensk eller av internationell stat (Taubert, 2013). Dock har Sifos undersökning utförts i en betydligt större skala än min studie och kan således inte jämföras till fullo. Däremot visar undersökningen ett resultat som kan förknippas till samhället i stort och likaså till min studie.

Trots att rädslan för att vara övervakade inte verkar vara utbredd bland intervjupersonerna varken i Sifos undersökning eller i min studie, så uttryckte nästintill samtliga personer jag intervjuat att deras integritet är viktig för dem och att alla människors integritet bör respekteras.

Detta leder analysen vidare till en annan form av övervakning. Den övervakning jag syftar på härnäst innebär övervakning på en mindre nivå – gentemot vänner och bekanta inom nätverket. En anledning till att de avståndstagande personerna har valt att gå ur nätverket beror även på att de inte vill vara så öppna och blottade som Facebook gör dem. Att finnas på Facebook kan därmed liknas vid offentlighet och synlighet för allmänheten. Dessa känslor uttrycker Emma tydligt i citatet nedan. Hon beskriver att:

Om det är så att jag känner mig för blottad, eller har en down i mitt liv, då vill jag inte finnas på Facebook för det känns som att... Även fast att jag inte är nån så känns det som att jag syns, och jag vill bara bort.

Till skillnad från övriga intervjupersoner valde Emma att ta avstånd från Facebook i samband med ett uppbrott från en tidigare relation. Hon menade att hon inte ville använda sig av Facebook i samband med uppbrottet då hon kände sig alldeles för blottad gentemot

vänner och bekanta. Andra intervjupersoner visade en osäkerhet kring Facebooks hantering av personlig data så som bilder och statusuppdateringar. Dock var det inte oron inför vad Facebook gör med materialet utan snarare det faktum att andra användare kan få tillgång till det. Matilda uttryckte sig:

Till en början var jag väldigt naiv inför att allting man skriver, allting man lägger upp, ändå sparas. Och allting som andra lägger upp på en själv sparas ju också. Jag menar, jag kan ju tagga av mig från en bild men det är ju inte så att den försvinner, den finns fortfarande kvar. Det har sedan utvecklats till att jag har fått såhär hatisk inställning till den grejen, att just framtida arbetsgivare och liksom relationer ändå kan kolla upp en och se vad jag gjorde för 6 år sen.

Hon menade att hon inte vill vara synlig på det sättet då det ger en orättvis bild av vem hon är idag. Hennes ståndtagande är därmed mer grundat i osäkerhet och obehag till skillnad från det ståndtagande Olof beskrev tidigare i detta avsnitt. Matilda visade även på hög grad av integritet, framförallt när det gäller jobbrelaterade situationer, och beskrev att hon tidigare har använt sig av Facebook för att kolla upp folk. Detta har hon dels gjort i samband med att hon har träffat nya personer för att kolla om de har några gemensamma vänner. Däremot uttryckte Matilda dubbla känslor inför att leta reda på personer och kolla upp deras bakgrund på Facebook. Samtidigt som hon tyckte att det var bra och fördelaktigt så ansåg hon att det var en obehaglig känsla att själv veta om att andra personer använder Facebook på samma sätt gentemot henne. Hon säger att, ”Jag skulle vilja säga att den grejen att jag har kollat upp folk på jobbet, är också en utav anledningarna att jag gick ur Facebook. För jag vet att folk använder det så liksom”. Att hela tiden finnas synlig på Facebook bidrar till en press, vilket också är en utav orsakerna till att Matilda valde att gå ur. Hon förklarade att hon började fundera på vad hon själv gav för bild av sig själv utifrån den profilen hon hade och de bilder hon blev taggad i eller själv lade upp.

De attityder som bland annat Emma och Matilda uttryckte, kan kopplas till en modern form av panoptism som Sherry Turkle beskriver. Facebooks användnings- och innehållsstrukturer i samband med nätverkets användare bidrar till en allseende övervakning och konstant synlighet som även går hand i hand med ett virtuellt identitetskapande. Denna konstanta synlighet bidrar till att användarna hela tiden har i åtanke att andra människor har åtkomst till de enskilda användarnas profiler och därmed utformar sina profiler och virtuella identiteter utifrån detta (2008: s. 130). Användarna förväntas alltid hålla uppe fasaden och tankarna att ständigt vara respresentabla bidrar till att de istället väljer att ta avstånd från

Facebooks offentliga rum. I samband med detta uttryckte Linda sig såhär, ”När allting blir offentligt så visar man inte vem man egentligen är och då känns det inte äkta”.

Som jag presenterat tidigare så visade Stefan Stiegers forskning kring facebookavhopp att den största orsaken till beslutet ansågs vara oro för integritet. Det är därmed viktigt att ha i åtanke att den integritetsaspekt som Stieger presenterar kan förstås som en övergripande kategori där oro för integritet, i fråga om till exempel övervakning från statliga institutioner, har fördelats in tillsammans med oro för integritet på en bekantskapsnivå. Stieger särskiljer därmed inte dessa olika aspekter på det sätt som jag gör i denna analys men våra resultat pekar trots detta ändå åt samma håll.

Sammanfattningsvis innebär övervakning som orsak till avståndstagande två skilda perspektiv och förhållningssätt. Avståndstagarna visade dels på ett mediekritiskt förhållningssätt gentemot övervakning men uttryckte även obehagskänslor och ställde sig osäkra inför denna övervakningsaspekt.

5.2.2 Informationsöverflöd

I tidigare stycke beskrev jag avståndstagarnas vilja att bli mer privata och värna om sin integritet. Denna inställning gäller även andra användares integritet på sociala medier. Större delen av de personer jag intervjuat ansåg att vissa användare borde vara mer restriktiva med den information som de sprider i sitt facebookflöde. Linnea menade att den riktiga kvaliteten av att umgås och sitta och samtala med människor faller bort då all information redan finns publicerat i informationsflödet på Facebook. Hon menade att relationerna blir konstiga och onaturliga på grund av detta och i intervjun förklarade hon att, ”Jag vill ju liksom kunna träffa en människa jag inte har sett på några år och fråga vad som har hänt i hennes liv den senaste tiden utan att redan veta det liksom”.

Olof förklarade att han tröttnade på att veta allt om alla. Han beskrev att, ”I början tyckte jag det var väldigt kul med den informationen jag fick men i slutet så blev jag mer trött på att man fick ett sånt passivt informationsflöde hela tiden”. En anledning till att han valde att hoppa av Facebook var att han inte ville fokusera på vad alla andra gjorde. ”Jag blev väldigt trött på det bara. Jag ville slippa det. Vill jag veta något så får jag fråga istället”, uttryckte han.

Likt Olof så menade även Linda att hennes avståndstagande handlade om att hon vill göra ett aktivt val kring vad hon tog in för information. ”Man blir bombarderad av allting från hela världen liksom. Och sen ta in vad alla andra människor gör. Vad lämnar det för plats då till det som jag verkligen behöver min kapacitet till?”. I dag lever vi i ett

informationssamhälle där vi konstant möts av enorma mängder information. Vi är mottagliga för information från alla håll och kanter vilket bidrar till en tillgänglighet som förändrar det fysiska rummet (Turkle, 2008). Kommunikationsteknologier som internet och sociala medier bidrar till att det fysiska rummet sträcks ut och våra globala kontakter befinner sig endast inom ett knapptrycks avstånd, detta kan jämföras med det teoretikern Marshall McLuhan (2003) kallar för ”global villages”.

Det konstanta informationsöverflödet på internet och sociala medier fylls allt mer och mer med användargenererat innehåll där personliga uppdateringar, tillsammans med ett virrvarr av nyhetsdelningar och bildmaterial, konkurrerar om användarnas uppmärksamhet. Olof uttryckte att han tröttnade på den ständiga inmatningen av information och menar att:

Innan Facebook var man tvungen att vara mer aktiv och leta för att ta del av saker, men med Facebook blir det en slags fördumning. Jag behöver bara sitta här och titta och klicka, det är ju bekvämt men i den massan blev jag rätt mätt.

Manuel Castells (2009) beskriver att dagens kommunikationsteknologier har skapat en ny form av kommunikation som kommit att regera på internet, denna kallar han för mass-själv-kommunikation. Denna kommunikationsform möjliggörs av internet och är en blandning av masskommunikation, med potential att nå ut till en global publik och användargrupp samt självkommunikation som består av självgenererade budskap där individen själv väljer mottagandet av budskap. Det är även denna typ av kommunikation som individerna vill ta avstånd från. Informationsöverflödet och denna mass-själv-kommunikation bidrar till att användarna utvecklar en selektiv intagningsförmåga och istället själva väljer vad de vill ta del av (Thompson, 2004).

För många av intervjupersonerna kunde det passiva informationsflödet även kopplas samman med en förändring av användningen på Facebook. De förklarade att många som skaffat Facebook i samma omgång som de själva, i regel har blivit mer och mer inaktiva på plattformen. Anledningen till att intervjupersonerna uppfattade informationen och innehållet på Facebook som ointressant berodde således på att deras vänners användning av Facebook har börjat stagnera. Detta beskrev Matilda såhär:

Det blev ett skifte då folk slutade lägga upp bilder på Facebook, och istället så proppades ens facebookfeed med människor som man kanske inte bryr sig så himla mycket om eller som man inte träffar dagligen. Som postar helt onödiga statusuppdateringar som man blir sjukt trött på.

Både Matilda och Olof omdefinierade sin facebookanvändning under tiden de var medlemmar på Facebook och uttryckte att de tröttnade på sidan i takt med att annonseringen ökade och dess användarstrukturer förändrades. Olof upplevde att han möttes av mycket nyheter och att han vid ett flertal tillfällen var tvungen att anpassa sin användning efter hur Facebook utvecklades. Internet är en plattform där reklamexponeringen har ökat betydligt och idag behandlas användarnas användning och uppmärksamhet likt varor (Bermejo, 2009). Likt Bermejo menar Denis McQuail att publiken sällan är medveten om att de kan ses som varor (1997: s. 9). Dock tyder avståndstagande på en aktiv och selektiv användargrupp. Att annonsering i detta fall är en orsak till avståndstagande kan bero på att användarna har utvecklat en medvetenhet kring Facebooks kommersialisering och att de allt oftare behandlas som varor av plattformen.

Detta kan kopplas till det som Laura Portwood-Stacer förklarar som livsstilspolitik, där individerna vill uttrycka en missnöjdhet till vissa ståndpunkter och visa engagemang genom att bland annat ta avstånd från en viss typ av medieanvändning (2012: s. 13f). Trots att de själva inte benämnde sig som mediekritiska så uppfyller de kraven för medievägrande och mediekritisk handling. Det finns en tydlig kontrast mellan detta aktiva ståndtagande och den avståndstagande handling som grundar sig i en trötthet till sociala medier. Dessa kan uppfattas som varandras motpoler samtidigt som vi även kan se att det mediekritiska ställningstagandet grundas i en informationströtthet och passivitet.

Utifrån det som beskrivits ovan kan en orsak till avståndstagandet förstås som ett beslut som grundar sig i en trötthet gentemot Facebooks innehåll och dess överfulla informationsflöden.

5.2.3 Asociala medier och konstant tillgänglighet

En annan orsak till att intervjupersonerna valde att ta avstånd från Facebook var att de så småningom började inse att deras användande hade förvandlats till ett beroende. Däremot finns det en intressant skillnad mellan de avslutande och de pausande personerna i denna fråga då det visar sig att beroende är vanligare hos den kategori som valt att avsluta helt än de som pausat. Martina, som har pausat från Facebook, menar att hon började förstå varför Facebook kunde vara beroendeframkallande. Enligt henne bidrog de aviseringar man fick i samband med händelser på sidan till en nyfikenhet som gjorde att det var svårt att sluta använda Facebook, samt att de fungerade som ett slags belöningssystem. Olof kände också av detta beroende. Han sa, ”Jag kände att det blev som ett missbruk så Facebook var något jag hade men egentligen inte ville använda”. Han förklarade även att han försökte ta bort sin

facebookapp på mobilen men det resulterade i att han återinstallerade den. Det var då han insåg att han behövde gå ur på riktigt om han skulle lyckas med sitt avståndstagande beslut.

Att alltid vara uppkopplad bidrar till att skapa ett beroende menar Sherry Turkle (2008: s. 126f). I citatet nedan beskriver Linda att hon inte klassar sin användning helt och hållet som ett beroende. Trots detta beskriver hon hur hennes höga användning av Facebook påverkade hennes nära relationer. Att hon inte har funnits psykiskt närvarande i familjen alla gånger och ägnat för mycket tid framför datorn var en utav hennes största orsaker till att hon valde att gå ur Facebook.

Jag blev lite beroende av att kolla av det tror jag. Periodvis blev jag ganska asocial i min egen familj på grund av Facebook. Jag var egentligen inte så beroende, men det var ju ändå någonting som jag införlivade i min dagliga rutin, beskriver Linda.

Enligt Linda var det tidskrävande att finnas tillgänglig online och avståndstagandet för henne grundade sig i en prioritering av familjen och de nära relationerna. ”Många säger att Facebook är avkopplande, men det är ju en evig följeslagare. Man lever lite i Facebook och lite i verkligheten”, förtydligar hon.

Även Linnea tyckte att Facebook tog upp för mycket av hennes tid. ”Jag kände liksom att det tar upp alldeles för mycket av min tid, och jag kände liksom att jag missade livet lite”. Med anledning av detta valde Linnea den fysiska närvaron och de verkliga relationerna framför det digitala rummet. På samma sätt som Sherry Turkle i sin artikel *Always-On/Always-On-You* (2008) är orolig för att hennes dotter inte ska minnas något av sin Parisvistelse på grund av att hon ständigt håller sig sysselsatt med sin telefon (Ibid: s. 123), så var Linnea orolig att Facebook var ett hinder för att komma ihåg de verkliga stunderna. Turkle menar att kommunikation idag innebär att vi har större kontroll över våra liv och bidrar till att det fysiska rummet inte längre innebär ett hinder för tillgänglighet (Ibid: s. 129), men för personer som Linnea så ses den gränslösa kommunikationen istället som en svårighet.

Enligt Sherry Turkle står vi idag inför en ny socialitet där individer har krav på sig att alltid finnas tillgängliga och uppkopplade (2008: s. 130). Denna sorts krav kände Linnea av och hon uttryckte att hon ibland kände sig pressad att vara tillgänglig och uppdaterad. Att alltid vara tillgänglig för andra genom att finnas på Facebook och till exempel på mobiltelefonen var något som de flesta intervjupersonerna hade enade åsikter om. Matilda förklarade sin relation till att alltid vara tillgänglig:

Jag gillar inte den grejen att vara tillgänglig kan jag säga. Fast jag har gillat det. Eller gillat och gillat, jag har liksom inte tänkt att det har varit ett problem, men nu kan jag känna att det är en extrem stress att alltid vara tillgänglig.

Den stress som kommer av den konstanta tillgängligheten såg även Olof som ett problem. Han uttryckte en frustration över att få meddelanden då han kände sig tvingad att vara snabb på att svara då det förväntades av honom. Matilda däremot kände stress av det faktum att alltid vara kontaktbar. Även fast att hon kunde låta bli att logga in på Facebook så kunde andra användare fortfarande skicka meddelande och utföra aktiviteter med henne trots att hon inte var aktivt närvarande. Intervjupersonernas reaktioner i form av stress och press stöds av Sherry Turkles teorier som innebär att dagens kommunikationsteknologier bidragit till att konstant tillgänglighet har blivit en norm som innebär att vi förväntas vara kontaktbara och uppkopplade (2008: s. 126f, 129f).

Ett flertal av de intervjuade personerna uttalade att Facebook även tenderade skapa känslor av en annan slags press, en press att framställa och framhäva sig själv på bästa möjliga sätt. Att använda sig av medier likt Facebook innebär att våra privatliv blir mer offentliga och öppna för allmänheten (Turkle, 2008). Denna öppenhet som Facebook möjliggör bidrar till att våra sanna jag blottas och maskerna, som Erving Goffman beskriver, blir allt svårare att hålla uppe (1959/1974). Att ständigt finnas tillgänglig för allmänhetens, men framförallt sina vänner och bekantas ögon, bidrar till att vi skapar våra masker i rädsla för att blotta våra sanna jag. Dessa masker blir därefter våra virtuella identiteter och facebookanvändningen blir allt oftare ett sätt att skydda det verkliga och blottade jaget.

Användningen av Facebook blir därmed även ett allt vanligare sätt att söka bekräftelse på. Bekräftelsen får användarna genom att lägga upp snygga bilder och roliga statusar som deras vänner och bekanta därefter gillar. Denna strävan efter bekräftelse bidrar till en jakt efter vänners erkännande på nätverket. Problematiken ligger i det faktum att de ständigt bedöms utifrån det material de väljer att dela med sig av. Olof började ifrågasätta denna, enligt honom, märkliga bekräftelseform och menade att detta var en stor bidragande faktor till att han gick ur Facebook. ”Jag tror att den sortens bekräftelse känns bra någonstans i mig, alla människor har ju ett behov av att bli bekräftade, men de gångerna man inte får det känns det dåligt”, säger Olof. Likt Olof så kände Linnea att istället för att bekräftelsen stärkte henne så började hon inse att hon lurade sig själv och mår dåligt. Att hela tiden behöva hävda sig och visa hur fantastiskt liv hon hade bidrog till att hon började känna sig missnöjd med sig själv.

Det konstanta framhävandet av jaget bidrog även till känslor av utanförskap och avundsjuka. Linnea förklarade att hon ofta kunde känna sig utanför när hennes vänner laddade upp bilder från händelser hon själv blivit exkluderad från. Känslan av utanförskap gjorde att hon började må dåligt och hon insåg att informationen åt upp henne inifrån när hon tog del av den. Hon beskrev att viss information bryter ner folk mer än det bygger upp och förklarade att ingen bör känna på det viset utan istället göra något åt problemet och som i hennes eget fall – gå ur Facebook.

Informationens påverkan på människors hälsa är även ett område som den amerikanske författaren Clay A Johnson beskriver i sin bok *The Information Diet* (2012). Han skriver om hur vi dagligen översköljs av information och jämför dessa överfulla informationsflöden med den överkonsumerande skräpmat-kulturen. På samma sätt som vi blir produkter av det vi äter och påverkas av vårt matintag så är vi också produkter av den information vi konsumerar, menar Johnson. Det finns inga gränser för hur stor mängd information vi kan ta in och detta, anser Johnson, bidrar till att det är viktigt att vi uppmärksammar vad överkonsumtion av information gör med vår hälsa. Av dåliga matvanor blir vi sjuka och av överkonsumtion av information blir vi stressade och pressade. För mycket vanföreställningar, dålig information och bekräftelse på internet och sociala medier gör oss dumma. Clay A Johnson anser att det är bra att ta avbrott från informationsflödena men menar att vi måste förändra våra konsumtionsvanor helt och hållet för att det ska vara långvarigt gångbart. Ett hälsosamt informationsintag bidrar till att vi får mer tid över och gör oss gladare och mindre stressade på samma sätt som Linnea och de andra avståndstagarna uttrycker att de eftersträvar (Ibid: s.4ff, 76).

Avståndstagande utifrån detta perspektiv som presenterats ovan kan ses som ett sätt att aktivt bryta ett beroende och som ett ifrågasättande som grundar sig på självständiga insikter kring det enskilda välmåendet och kollektiva samvaron samt en informationströtthet.

5.2.4 Sammanfattning

Orsakerna till avståndstagande, som diskuterats och presenterats i detta avsnitt, beror ofta på individuella och personliga anledningar. Trots detta kan denna avståndstagande handling enas kring tre olika aspekter som på sätt och vis överensstämmer med resultatet från Stefan Stiegers studie som presenterades som tidigare forskning. Den första aspekten kretsar kring övervakning och individernas integritet. De flesta av avståndstagarna uttrycker ingen rädsla för övervakning av statliga institutioner utan det är främst det faktum att de känner sig övervakade av vänner och bekanta på Facebook som bidrar till oro och obehagskänslor. Den

andra aspekten som intervjupersonernas orsaker till avståndstagande kan enas kring berör Facebooks innehåll och informationsflöden som bidrog till att individerna matades av för mycket onyttig och onödig information. Slutligen innebär den tredje aspekten en längtan och strävan efter verkliga och kvalitativa relationer istället för virtuellt umgänge. Dessa tre orsaksaspekter till avståndstagande innefattar en stor spridning som tar sig skilda uttryck i de olika temana. Gemensamt för dessa är de kan delas in i två förhållningssätt som urskiljs i intervjupersonernas handling och deras inställning till avståndstagande. Sammanfattningsvis kan dessa orsaker till avståndstagande ses som en handling skapad av rädsla och trötthet och därmed som en identitetssökande handling som pendlar mellan en aktiv form av kritik mot sociala medier.

5.3 Påverkan, sociala konsekvenser och inställning till kommunikation

När vi nu har fått en tydligare bild av orsakerna till dessa avståndstaganden så ska vi istället gå vidare och tala om användarnas upplevelser och tiden efter avståndstagandet. Majoriteten av de intervjuade personerna tog beslutet att gå ur Facebook våren och sommaren 2013. Detta innebär att avståndstagandet kan beskrivas tydligt och klart relateras till tiden efter den avståndstagande handlingen. Vad har dessa handlingar betytt för individerna och hur har de påverkat dem? I detta avsnitt redovisas och analyseras de fem teman jag har urskiljt genom att studera de påföljder och konsekvenser som är resultatet av facebookavståndstagarnas beslut, samt deras inställning till övriga sociala medier. Jag börjar med att ge en övergripande bild av respondenternas upplevelse av avståndstagandet med fokus på dess positiva effekter på individernas hälsa och relationer. Därefter redovisar jag hur de uppfattat vänner och bekantas reaktioner kring beslutet. Sedan presenteras följderna för deras relationer och vardagsliv, för att slutligen nämna hur deras inställning till övriga kommunikationsteknologier och sociala medier ser ut efter avståndstagandet.

5.3.1 Positiva effekter och välmående

I förra avsnittet där jag beskrev orsakerna till de olika personernas avståndstaganden fick vi förståelse för Facebook som en stressande och tidskrävande plattform. Dessa negativa aspekter har enligt personerna själva lindrats efter avståndstagandet från nätverket. Alla intervjupersoner förklarade att avståndstagandet har bidragit till att de känner sig avstressade och har mer tid över till familj och relationer utanför internet och sociala medier. Detta har även bidragit till positivare relationer där de är närvarande på ett annat sätt än tidigare.

Personerna har även påverkats på ett sätt som bidragit till att de mår bättre både psykiskt och fysiskt då känner sig piggare. Enligt Turkle behöver vi tid utan konstant uppkoppling för att kunna fokusera på oss själva och utveckla våra inre tankar och idéer (2008: s. 129). Tiden utan Facebook har enligt intervjupersonerna inneburit att de kunnat fokusera på sig själva och sitt eget liv för att på så vis växa som människor och få kontroll över sitt liv. Numera väljer var och en sin tillgänglighet och slipper på så vis all onödigt information och känner sig istället fria och obundna. För Linda har avhoppet inneburit ett förenklat liv. ”Nu är det jag som har kontroll över mitt liv, när jag vill vara tillgänglig eller inte. Det känns jätteskönt”, beskriver hon.

Däremot kan det ifrågasättas hur fria och mindre stressade dessa personer egentligen blir i och med sitt avståndstagande. För att nå fullständig frihet från den konstanta tillgängligheten och uppkopplingen skulle det krävas att personerna även avsäger sig sin tillgänglighet från mobiltelefoner och annan kommunikationsteknologi, de medier som kan ses som grunden till den ökade tillgängligheten.

Åsikterna kring avståndstagandets konsekvenser var överlag enade. Däremot uttryckte de personer i parrelationer och med familj en tydligare och positivare förändring än de personer som är singlar. Detta hör ihop med det faktum att denna grupp singlar är den kategori som består av personer som har pausat från Facebook. De personer som har avslutat sina konton helt från nätverket uttryckte alltså en större skillnad och positivare upplevelse än de som tagit uppehåll. Martina är singel och tillhör de personer som har pausat från Facebook. Hon förklarar att ”Det blev inte en så jättestor skillnad för mig egentligen. Det bästa var ju känslan av att inte ha Facebook [...]. Det kanske är hur löjligt som helst, men jag kände mig fri.”. Trots att hon har använt Facebook i mycket liten utsträckning så upplever hon avståndstagandet som något mycket positivt, dock har beslutet inte påverkat hennes liv i samma omfattning som de personer som avslutat sitt medlemskap helt. Med detta sagt kan det konstateras att avståndstagarens upplevelse av avhoppet beror på personens tidigare inställning och användning av Facebook. Ju aktivare personen i fråga har varit på plattformen, desto positivare uttryckte personen att resultatet av avståndstagandet har blivit.

I det hela sammantaget är den generella upplevelsen av intervjupersonernas avståndstagande positiv. Respondenterna upplever att de inte längre känner av det som tidigare påverkat dem till att ta avstånd. De mår bättre, både psykiskt och fysiskt, är avstressade och har mer tid över till det som ligger dem nära hjärtat.

5.3.2 Reaktionen kring avståndstagande

Som nämnt tidigare i teoriavsnittet, kan användningen av sociala medier klassas som en norm enligt José van Dijck. Denna norm hindrar användare från att hoppa av Facebook. Personer som väljer att gå ur ett nätverk likt Facebook ifrågasätts och möts ofta av skepticism och en viss typ av motstånd menar van Dijck. Dessa reaktioner bidrar även till att det skapas en uppdelning mellan de personer som har gått ur och de som fortfarande befinner sig online (2013: s. 172f).

När jag däremot bad intervjupersonerna beskriva hur personer i deras närhet reagerade när de fick reda på att de hade hoppat av Facebook så förklarade alla att de endast mötts av positiva reaktioner. De förklarade att deras beslut inte hade ifrågasatts och personerna de berättat för hade varit väldigt förstående. Linnea förklarade att hennes föräldrar tog hennes beslut att gå ur Facebook väldigt positivt. ”[...] de såg det som ett moget beslut att jag någonstans tar avstånd från det trots att så många är i det fortfarande”, beskriver hon. Reaktionen från avståndstagandet från Facebook påverkas alltså av det faktum att nätverket fortfarande är så pass populärt och är något som många personer fortfarande har kvar och använder frekvent.

Intervjupersonerna förklarade att deras beslut hade respekterats för det mesta och mötts av uppmuntrande kommentarer. Dessutom menade de att vännerna ofta uttryckte att dem inspirerades och yttrade även en längtan efter att ta liknande beslut. Utifrån intervjupersonernas berättelser så framstår dem snarare som förebilder än som individer vars handlingar bör ifrågasättas. Linnea beskriver ytterligare att hennes beslut att gå ur nätverket bara har bidragit till positiva reaktioner. ”Många har blivit inspirerade. Det är nog ingen jag har behövt argumentera emot så. Utan det har varit... åh så vill jag också kunna göra”, säger hon.

Trots att vi kan se att avståndstagandena till störst del möttes av positiva reaktioner så bemöttes intervjupersonerna även av enstaka kommentarer från personer som tyckte att det var tråkigt att de hade lämnat Facebook. Denna sorts reaktion grundar sig däremot i nyfikenhet och i en vilja att ta del av information och skvaller från avståndstagarna. Bortsett från denna reaktion så upplevde Matilda att hennes arbetskamrater uttryckte en viss irritation kring hennes avstånd. Denna irritation grundar sig däremot i det faktum att hon arbetar inom mediebranschen där Facebook kan ses som en självklarhet då den underlättar arbetet med sociala medier och liknande.

Med hjälp av intervjupersonernas berättelser om avståndstagande och deras upplevelse kring denna handling kan det konstateras att det trots van Dijcks teorier och tankar kring avhopp från sociala medier, är möjligt att motsätta sig normen kring Facebook och användning av sociala medier utan att större motreaktioner skapas. Beslutet har till störst del mötts av positiva reaktioner och intervjupersonernas berättelser tyder på att denna avståndstagande handling har verkat som inspiration snarare än provokation.

5.3.3 Kvalitativa relationer

Avståndstagarna beskriver sig själva som sociala personer som gillar att umgås och träffa människor. De är eller har alla varit engagerade i ideella projekt och verksamheter som involverar människor på ett eller annat sätt. Att gå ur Facebook och andra sociala nätverk innebär enligt Laura Portwood-Stacer en uppdelning mellan de personer som fortfarande är kvar på Facebook och de avståndstagande personerna (2012). Denna uppdelning kan även jag se i mina intervjuer med avståndstagarna. Det är svårt att bibehålla kontakten med avlägsna bekanta och försvårar kommunikationen med ytliga kontakter utan Facebooks hjälp och att avsäga sig medlemskapet på Facebook är i regel samma sak som att avsluta kontakten med en större del av sin bekantskapskrets. Trots att avståndstagarna beskrev vikten av ett socialt liv har de valt att gå ur Facebook. Detta faktum kan därmed ses som en motsägelse till avståndstagandet. Däremot är denna uppdelning och distansering till de personer som fortfarande finns kvar på Facebook ingenting som intervjupersonerna beskriver som förödande, och det är inte en anledning för dem att skaffa Facebook igen. Exempelvis beskriver Linda att hennes avhopp inte har någon betydelse för hennes relationer.

Jag tror inte att man kan ha 300 vänner och ha en djupare relation. Utan facebookvänner är facebookvänner. Några av dem är verkligen vänner på ett djupare plan och de har ja fortfarande kvar, säger Linda.

För Linda har avståndstagandet inneburit att hon istället har valt att fokusera på de redan existerande nära vännerna och familjen, och likt övriga intervjupersoner har hon valt att åsidosätta relationerna med de distanserade vännerna. Detta överensstämmer med José van Dijcks tankar kring att det är svårt för avståndstagare från sociala medier att behålla sina sociala relationer (2013: s. 173).

Däremot förklarade personerna i sina intervjuer att de personer som de förlorar och får försämrad kontakt med är avlägsna kontakter redan innan avståndstagandet. Avhoppet bidrar

endast till att distansen till dessa blir ännu mer avlägsen. På detta sätt menar intervjupersonerna att de egentligen inte har förlorat några värdefulla relationer genom avhoppet. Istället för att satsa på ytliga och kvantitativa bekantskaper som enligt Linda ofta förekommer på Facebook så innebär ett avståndstagande snarare tydligare fokus på de verkliga kvalitativa relationerna. Detta fokus på relationer beskriver även Olof. Han förklarar att:

Det är inte längre lika lätt att bara ta kontakt genom att klicka och bara chatta. Det kostar lite mer att ta kontakt nu och för min del kan jag känna att det är positivt för jag tar inte lika lättvindigt på relationer utan fokuserar nog istället på några få.

Han menar att avståndstagandet för honom har inneburit att han måste lägga mer tid på och investera mer i sina relationer. Att inte kunna ta kontakt med folk via Facebook innebär endast att han får använda sig av andra sätt för att kommunicera. Dock uppvisar Olof så som övriga intervjudeltagare en medvetenhet kring sitt sociala liv då de ser möjligheter till kommunikation bortom sociala medier och Facebook. Precis som att Portwood-Stacer menar att avståndstagande kräver ett visst mått av socialt kapital så visar intervjupersonerna att de kan klara sin kommunikation på alternativa sätt och visar prov på stor självsäkerhet angående sina sociala relationer (2012: s. 14).

För intervjupersonerna har avståndstagandet alltså inneburit att distansen till bekanta vänner har blivit större, till fördel för de nära relationerna vilka numera ligger i fokus. Samtidigt som att vissa relationer har gått förlorade i samband med avhoppet så menade Linnea att hon tror att det endast känns som att hon har förlorat dessa kontakter på grund av att hon inte längre ser vad de gör i nyhetsflödet. Det vill säga att Facebooks konstanta informationsflöde som är fullt av personliga uppdateringar bidrar till en kommunikation som får användarna att känna det som att de kommunicerar med varandra.

5.3.4 Att missa allt

För de flesta av avståndstagarna har avhoppet från Facebook varit ett beslut med positiva påföljder. Dock beskriver de en sorts hatkärlek till nätverket. Samtidigt som de tycker att det är skönt att inte längre finnas tillgänglig på Facebook så uttrycker de att ett liv utan nätverket innebär att de missar saker. Ett liv utan Facebook innebär en isolering från allmänna händelser och evenemang. Det är även detta som intervjupersonerna anger som den största nackdelen med avståndstagandet. Olof förklarar, ”Jag kan känna att missar saker, även om det inte grämer mig nämnvärt då, för ofta om det är något av vikt så brukar man få ett sms

eller så har jag letat reda på det själv”. Han menar alltså att det känns som att han missar saker utan Facebook. Dock förklarar han att det sällan händer att han inte blir inbjuden till diverse evenemang. Istället för att vara en i mängden av alla inbjudna på event som skickas ut på Facebook så anser majoriteten av de avståndstagande personerna att deras vänner överlag är bra på att bibehålla kontakten och menar att de ofta får personliga inbjudningar i samband med händelser och liknande, något som de ser som en fördel gentemot Facebooks opersonliga inbjudningar.

Utan Facebook är de nära relationerna ett viktigt redskap för att hålla sig uppdaterad och avståndstagarna menar att de till stor del förlitar sig på andra. Fastän de tar hjälp av och förlitar sig på andra vänner när det exempelvis gäller evenemang så uttrycker ett flertal av de intervjuade personerna att de ofta glöms bort. Anledningen till det beror också på att avståndstagarna har varit dåliga med att gå ut med sitt beslut till sin omgivning samt i att det anses som en självklarhet att ha Facebook (jmf. van Dijck). Dessutom medgav avståndstagarna att deras vänner inte är vana vid att de är svårkontaktade. Tidigare har kommunikationen funnits några musklick bort, men utan Facebook får avståndstagarna själva bestämma över sin tillgänglighet. Intervjupersonerna tycks ha varit medvetna om att avståndstagandet skulle komma att bidra till någon form av isolering, trots detta uttrycks en viss sorg kring detta. Till exempel uttryckte Linnea sig såhär:

Det kändes som ett risktagande att man liksom isolerar sig lite från omvärlden. Plötsligt får man inte reda på vilka som hittar på vad, vilka som förlovar sig och man missar saker som händer, typ evenemang. Det gör att jag blir lite rädd att folk ska glömma bort att bjuda in mig.

José van Dijck (2013) menar att avståndstagande bland annat framkallar utanförskap och ignorans. Tendenser som skulle kunna jämföras med de följder som kommer av ett avhopp från vissa sekteristiska och religiösa samfund. Däremot vill jag hävda att det finns en skillnad mellan van Dijcks teorier och de intervjuade avståndstagarna då deras sociala relationer i stort sett tycks fungera utan problem efter avståndstagandet och i låg utsträckning uttryckte rädsla för dessa konsekvenser. Istället för händelser på Facebook och de event som sprids genom nätverket så menade intervjupersonerna att de får tid för andra aktiviteter och händelser. Däremot, samtidigt som de tycker att det är tråkigt att de missar händelser och liknande så är det även på grund av all vetskap och information som flödat i Facebooks virtuella rum som avståndstagarna valde att hoppa av. Med detta sagt kan det konstateras att Facebook innebär en dubbelhet för dessa avståndstagande personer.

I det stora hela är det faktum att det är svårare för avståndstagarna att hålla sig uppdaterade på vad som händer runtomkring dem den största konsekvensen av avståndstagandet. Dock lindras denna konsekvens i och med att deras nära vänner fyller det informationsgap som bildats av avståndstagandet från Facebook.

5.3.5 Inställning till kommunikation

För att få en tydligare förståelse för avståndstagande och vad det innebär så är det intressant att se hur intervjupersonernas inställning till diverse kommunikationsmedier och andra sociala medier ser ut efter avståndstagandet från Facebook. Det är viktigt att få klarhet i huruvida beslutet är unikt för Facebook som socialt medium eller om det även gäller andra sociala medier.

I stora drag menar intervjupersonerna att de inte ser några hinder till kommunikation. De ställer sig positiva till att använda sig av telefon och mejl samt diverse samtals- och meddelandeapplikationer på dator och mobil, exempelvis Viber och Whatsapp, kommunikationsteknologier, som enligt dem själva är mer likt verklig kommunikation i förhållande till Facebook. Att se mejl som en viss ersättning av Facebook är dock motsägelsefull i intervjupersonen Olofs fall. Som tidigare nämnt är han den enda personen i studien som uttryckt rädsla och medvetenhet kring övervakning av NSA samtidigt som han ser positivt på användning av mejl trots NSA:s nära tillgång till alla nätaktivitet, däribland mejl.

Gemensamt för alla avståndstagarna är att de på ett eller annat sätt har valt att ta avstånd från Facebook, och deras inställningar och åsikter till nätverket är, som vi kunnat se tidigare i detta avsnitt, bestämda. Däremot är deras inställning till andra sociala nätverk mångtydiga och deras åsikter kan delas in i två skilda sidor. Den första gruppen som urskiljs, ställer sig helt emot användning av andra sociala medier och anser att exempelvis Instagram och Twitter bidrar till samma form av negativa påföljder som bidragit till att de valt att gå ur Facebook. Enligt denna grupp fungerar Instagram på samma sätt som Facebook i den mån att de båda bidrar till en försköning av livet och en framhävning av jaget, som i sin tur sätter stress och press på användarna. För att kommunicera använder sig dessa avståndstagare främst av telefon och mejl. Däremot yttras en större längtan att var fri även från dessa medier. Både Olof och Martina, som har tagit avstånd från andra sociala medier, uttryckte att de ser sig själva som traditionella medieanvändare. Martina menade att Facebook endast var något som hon skaffade under påtryck från omgivningen och har därmed aldrig haft ett stort intresse för sidan. Med anledning av att hon endast använt Facebook i mycket låg

utsträckning så har hennes facebookanvändning inte heller ersatts med något annat. Olof däremot har haft ett stort intresse till sociala medier och har varit aktiv på exempelvis Twitter och Instagram. Till en början var avståndstagandet endast tänkt att handla om Facebook men när han väl tagit steget bort från sidan så insåg han att han även behövde ta avstånd från alla sociala medier. Även Linnea resonerade på detta vis inför sitt avhopp. Hon kände att hon behövde frigöra sig från alla sorters sociala medier för att bli fri från all press och psykiskt ohälsa som sociala medierna överlag har bidragit till för hennes del.

[...] Instagram stängde jag ner i samband med Facebook. Så jag la ner båda kontona. Anledningen till det var densamma som Facebook. De funkar ju lite annorlunda. Instagram är ju lite mer bilder så det tog ju minst lika mycket tid som Facebook... så det var av samma skäl, förklarar Linnea.

Den andra gruppen avståndstagare ansåg däremot att en viss användning av sociala medier var möjlig för dem. Istället för att använda sig av Facebook så använder sig denna grupp bland annat av det tidigare nämnda bildmediet Instagram. Ur dessa användares perspektiv kan Instagram ses som en mindre ersättning av Facebooks innehåll, bortsett från att användarna själva kan begränsa sina flöden på ett mer kontrollerat sätt och bestämma själva över vad de vill se och vilka som ska få ta del av det egna materialet. När jag frågade Matilda hur hennes inställning till andra sociala medier såg ut svarar hon:

Det enda som jag har kvar är Instagram. Visst är det ju många som går ur Instagram för att dem tycker att såhär, att man visar upp livet från en filtervärld liksom. Att man förskönar allting med ett filter och hittar den perfekta bilden med den perfekta vinkeln med de perfekta människorna. Eller liksom den perfekta tillvaron. Men jag tycker inte att det är så. Utan jag tycker det snarare är roligt att titta på fina bilder liksom.

Matilda beskrev att människor allt oftare visar upp sitt liv utifrån en filtervärld där allting förskönas och framhävs. Hon uttryckte även att Instagram skiljer sig från Facebook då hon själv har större kontroll över den information hon delar med sig av till andra användare. Denna anledning uppgav även Linda som ytterligare förklarade att Instagram värnar bättre om hennes integritet än Facebook på det sätt att innehållet endast utgörs av bilder och saknar större meddelandefunktioner.

En utav orsakerna till att Matilda valde att gå ur Facebook var att hon började se en allt tydligare kommersialisering av nätverket. Anledningen till att hon använder sig av Instagram är att mediet är avskalat och fritt från annonsering. Däremot menade hon att hon troligtvis

kommer ställa sig skeptisk till Instagram den dagen då reklam och annonsering införs, något som i nuläget håller på att genomföras i USA (Daham, 2013). Hon säger att, ”Instagram kommer ju förstöras den dagen då dem skaffar reklam”.

När det kommer till avståndstagande från sociala medier så uppvisade intervjupersonerna olika åsikter kring användning av andra sociala medier än Facebook. Som tidigare nämnt kan avståndstagarna delas in i två skilda fält där det ena fältet är för och det andra fältet är mot andra sociala medier. Därmed kan det konstateras att det råder olika åsikter kring avståndstagande och huruvida det är ett beslut som involverar ett eller flera sociala medier.

5.3.6. Sammanfattning

Sammanfattningsvis upplever intervjupersonerna avståndstagandet som positivt. Beslutet har inneburit mer välmående för avståndstagarna och större fokus åt deras verkliga och nära relationer. Samtidigt som de känner lättnad över att inte överbelamras med onödig information så saknar de information som berör evenemang, något som bidrar till att de upplever att de missar saker och känner sig utanför. Som tidigare nämnt menar José van Dijck att avbrott från sociala medier bidrar till att den avståndstagande personen ofta möts av ignorans och innebär ett stort risktagande för relationer och socialt liv. Däremot visar avståndstagarnas erfarenheter och tankar att det är möjligt att motsätta sig normen kring Facebook och användning av sociala medier utan att kaos och överdrivet stora konsekvenser och påföljder skapas. Vad gäller intervjupersonerna inställning till andra sociala medier så rådde delade meningar där en del var för användning av sociala medier som Instagram och andra var helt emot.

5.4 Avståndstagande från sociala medier – En avslutande diskussion

I detta avsnitt ämnar jag diskutera och analysera avståndstagandet utifrån ett bredare perspektiv och större sammanhang samt med några avslutande ord försöka sammanfatta hur vi kan förstå denna avståndshandling utifrån intervjupersonernas erfarenheter och upplevelser.

Som denna studie har visat är avståndstagande en företeelse som har ett flertal olika sidor som ser ut på många skilda sätt. Inledningsvis beskrev jag avhopp från Facebook som en handling som påverkats av större integritets- och övervakningsdebatter samt av en rad trendfaktorer. Om vi ser till Mark Zuckerbergs egen beskrivning av Facebooks dalande attraktivitet i kombination med sociala mediernas stagnerande utveckling i Sverige samt

intervjupersonernas inställning till andra sociala medier så kan avståndstagandet ses som en handling i en trendcykel där byte av plattform sker likt naturens kretslopp. Det är framförallt den yngre generationen användare som minskar på Facebook. Användande av Facebook bland en äldre generation fortsätter däremot att öka (Findahl, 2012). De flesta avståndstagarna har en tydlig bakgrund av tidigare användning av sociala medier och för dessa personer är Facebook varken det första eller det sista sociala mediet de använder sig av. Framförallt är det en företeelse som inte handlar om stora och övergripande aspekter, utan snarare bör förstås på ett mindre och individuellt plan.

Som tidigare nämnt i denna uppsats menar både Laura Portwood-Stacer och Anne Kaun att avstånd från vissa typer av medier kan ses som en sorts politisk aktivism eller livsstilspolitik (Portwood-Stacer, 2012; Kaun, 2012). Däremot visar studien att avhopp från Facebook har betydligt mindre politiska resonemang. De avståndstagande handlingarna kan framförallt förstås på ett personligt plan och utifrån apolitiska aspekter där orsakerna till avhopp från Facebook är skapade utifrån deras individuella och subjektiva perspektiv, något som innebär att denna handling har olika betydelse för varje individ. Trots att denna studie motsäger sig Portwood-Stacer och Kauns teorier kring avståndstagande som en politisk handling så kan avståndstagande ses som ett aktivt och kritiskt ställningstagande. Det kan förstås som en orientering mot ett samhälle där fokus ligger på kvalitativa relationer, verklig gemenskap och sammanhållning, som en motpol till den virtuella och konstant tillgängliga världen. Istället för att som exempelvis Kaun menar, ifrågasätta politik- och medieeliter så kan dessa avståndstagande handlingar ses som ett försök till att inspirera och uppmärksamma sociala mediers påverkan på vårt samhälle och dess individer.

Vidare lämnar avståndstagandet inte någon oberörd. Beslutet påverkar och involverar fler personer än de avståndstagande individerna. Exempelvis menar van Dijck att normaliseringen av Facebook, och det faktum att användning av nätverket ses som en norm som få ifrågasätter, står som ett hinder för de individer som väljer att ta avstånd från Facebook genom att beslutet motsätts genom ignorans och utanförskap. Däremot motbevisar min studie och respondenternas förståelser dessa teorier. Beslutet att gå ur Facebook möts av positiva reaktioner och inspirerar och motiverar snarare andra användare till att ta avstånd och får avståndstagarna att framstå som förebilder för tvivlande facebookanvändare.

Putnam (2001) beskriver, som tidigare nämnt, att vi idag går mot ett samhälle där gemenskap och umgänge håller på att gå förlorat och ersättas av individcentrerade samhällen fulla med ensamma och självständiga individer. Han menar att det sociala kapitalets betydelse i form av familjerelationer och deltagande i olika former av organisationer håller

på att avta och förlora sitt värde för människor, bland annat med anledning av ökad användning och tillgänglighet genom nya medieteknologier. Dock menar han att denna effekt inte är en irreversibel process. Med åtanke på de positiva reaktioner som intervjupersonerna mötts av efter avståndstagandet och deras tydliga strävan efter verkligt umgänge är det möjligt att avståndstagandet från sociala medier är ett tecken på en reversibilitet mot en förändring åt ett starkare socialt kapital och uppmärksammande av de verkliga och kvalitativa relationerna.

Dessutom har användarna efter en lång tid av informationsflöden överfyllda med trivial information börjat tröttna på de sociala mediernas innehåll och börjat ifrågasätta sin användning och istället reflektera kring vad de fyller sina liv med. De har tröttnat på den otaliga mängd information och kommersiella budskap som uppenbaras i Facebooks flöden och tycks snarare föredra en avskalad och begränsad information som andra sociala medier och ett liv utanför det virtuella rummet har att erbjuda. Med detta sagt kan det konstateras att det har skett en förändring av Facebook som plattform, eller snarare, en förändring av facebookanvändningen. Sociala medier är fyllda till bredden av information som användarna tar emot, oavsett om de vill eller ej. I mångt och mycket kan dessa överfyllda informationsflöden jämföras med klassisk masskommunikation, eller snarare mass-självkommunikation då innehållet blivit allt mer självgenererat (Castells, 2009). Avståndstagande från sociala medier kan därmed ses som en reaktion på dagens informationssamhälle och en medietrötthet till det konstanta intag av trivial information som finns på Facebook.

Dessa triviala informationsflöden bidrar till och påverkar, förutom denna medietrötthet, också till människors hälsa och välbefinnande. Därför kan avståndstagande även förstås som ett alternativ till de sociala mediernas rådande förskönings- och imagehysteri. På samma sätt som böcker om hälsa och välmående översköljer bokaffärernas hyllor så kan en livsstiltrend som går mot att banta från det ohälsosamma informationsflödet urskiljas. Användarna påverkas av den information de konsumerar, blir stressade och får dåliga självförtroenden av för mycket vanföreställningar och stora mängder information. Avståndstagande kan utifrån detta urskiljas som en kritik som skapats på grund av medietrötthet och dagens informationssamhälle samt utifrån ett hälsoperspektiv, som ett sätt att motivera och påverka samhället till att förändra informationsintaget och främja hälsa och psykiskt välmående.

Trots att det för avståndstagarna i stort sett framstår som oproblemiskt att ta avstånd från Facebook så är deras största problem att de inte har tillgång till händelser och evenemang som skapas genom Facebook. Dagens samhälle förutsätter att dess invånare har Facebook och medierna uppmanar sina användare att använda sociala medier för att

kommunicera och interagera. Dessutom övertalas användarna ofta till att använda funktioner och program som kräver att de loggar in med sina facebookkonton. Plattformen är en självklarhet och som van Dijck beskriver, en konstant beståndsdel i dagens samhälle som bidrar till att individerna ständigt uppmanas till användning av sociala medier. Facebook som nätverk har en betydande roll i våra liv men tycks dock ha sett sina ljusaste dagar och har kommit att bli ett redskap för samordning istället för relationer och socialt liv. Som jag nämnde ovan menar Putnam att dagens samhälle har blivit allt mer individcentrerat och på så vis påverkar den sociala gemenskapen. Tvärtemot visar dessa avståndstaganden på självständiga individer som går mot strömmen till fördel för gemenskap och verkliga relationer. Trots att Facebook kan ses som en norm och självklarhet i dagens samhälle så innebär det inte, tvärtemot van Dijcks teorier, att det hindrar människor från att koppla bort sig från nätverket. Respondenterna i denna studie är bevis på att en tillräcklig dos av övertygelse och självständighet innebär att den enskilda viljan vinner över normen och Facebook.

På samma sätt som ordet avståndstagande är ett öppet och övergripande begrepp för olika typer av motstånd så kan vi likaså se att det faktiska avståndstagandet överensstämmer med ordets breda definition. Som jag poängterat tidigare i denna studie så kan avståndstagande tolkas som en företeelse som innefattar en mängd förståelser men som framförallt pendlar mellan en aktiv mediekritisk samt apolitisk och subjektiv handling.

6. Sammanfattning och slutsats

Syftet med denna studie var att undersöka och söka förståelse för varför vissa användare väljer att ta avstånd från sociala medier, i synnerhet från Facebook. Detta är ett fenomen som tycks bli allt vanligare idag och jag ville undersöka hur dessa personer påverkades av beslutet att ställa sig utanför den norm som råder kring användande av sociala medier. För att undersöka detta använde jag mig av tre frågeställningar. Studiens första frågeställning inriktade sig på hur tidigare facebookanvändare motiverade och förklarade sitt avståndstagande från nätverket. Den andra frågeställningen att besvara i denna undersökning kretsade kring avståndstagandets konsekvenser och påföljder efter handlandet och slutligen berörde den tredje frågeställningen huruvida avståndstagandet kan tolkas och förstås som politiska och/eller apolitiska handlingar och resonemang.

Efter att ha intervjuat respondenterna och tagit del av deras berättelser och upplevelser kring avståndstagandet så kan jag konstatera att orsakerna till denna handling ofta beror på individuella anledningar. Avståndstagande kan delvis förstås som en handling skapad med anledning av oro för övervakning och för att värna om den egna integriteten på individnivå. Det var även en handling grundad i missnöjdhet gentemot Facebooks triviala informationsöverflöd samt en handling för att främja det individuella välmåendet och undvika det beroende och den stress som kommer ur konstant tillgänglighet, till fördel för fokus på de verkliga relationerna.

Studiens resultat visar att avståndstagande överlag har inneburit positiva konsekvenser för respondenterna. Deras upplevelser och erfarenheter tyder exempelvis på att det är möjligt att gå ur Facebook utan att skapa ett rådande kaos och allt för negativa påföljder, och motsätter sig därmed José van Dijcks teorier kring avhopp från sociala medier. Den avståndstagande handlingen har bidragit till välmående och mindre stress samt verkat som inspirationskälla för andra användare. Beslutet har även bidragit till att större fokus ägnas åt de redan nära relationerna, till nackdel för en distanserad bekantskapskrets. Trots att de ser det som positivt att undgå triviala informationsflöden på nätverket så upplever avståndstagarna att de missar saker och saknar den information om evenemang som finns lättillgängligt på Facebook.

Sett utifrån ett större perspektiv så kan sociala medier ses som en trend där en traditionell och avskalad medieanvändning eftersträvas som motreaktion på de sociala mediernas översvämmade informationsflöden. Till skillnad från tidigare forskning som gjorts på området av bland annat Laura Portwood-Stacer och Stefan Stieger, så består

avståndstagandet till stor del av apolitiska resonemang och kan främst förstås på ett personligt plan där handlingarna har olika betydelse för de enskilda individerna. Dock kan det ses som ett aktivt ställningstagande som orienterar sig mot ett samhälle där fokus ligger på kvalitativa relationer och verklig gemenskap, och ett uppmärksammande av de sociala mediernas påverkan på hälsa och psykiskt välmående. Sammanfattningsvis kan avståndstagande från Facebook och sociala medier ses som en handling som innefattar en mängd olika förståelser. Huruvida avståndstagande kan ses som en virtuell död eller räddare för användare i nöd beror på personliga och subjektiva aspekter. Avståndstagande är en företeelse som till störst del präglas av apolitiska och individuella aspekter som pendlar mellan ett aktivt och kritiskt ställningstagande.

Ämnet som studerats i denna uppsats är bara början på vad jag anser vara ett högaktuellt och intressant forskningsområde. Det finns en mängd områden kring avståndstagande från sociala medier som vore intressant att utforska vidare. Som uppföljning av denna studie hade det förslagsvis varit nyttigt och lärorikt att studera konsekvenserna och följderna av ett avståndstagande utifrån en kvantitativ ansats. Dessutom har denna studie visat att utomstående personers reaktioner kring avståndstagande är förvånansvärt positiva. Med anledning av detta hade det även varit givande att undersöka vad de användare som fortfarande finns kvar på de sociala medierna har för inställning till avståndstagande och vad som enligt dem skulle krävas för att de ska göra slut med Facebook.

7. Källförteckning

7.1 Litteratur

- Bermejo, Fernando (2009) "Audience manufacture in historical perspective: from broadcasting to Google", *New Media & Society*, Vol 11(1&2)
- Boyd, m. Danah & Nicole B. Ellison (2007) "Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship" i *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol 13 (1)
- Castells, Manuel (2009) *Communication Power*. New York: Oxford University Press
- Dijck, José. Van (2013) *The culture of connectivity. a critical history of social media*. New York: Oxford University Press
- Findahl, Olle (2012) *Svenskarna och Internet 2012*, Stockholm: .SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur)
- Goffman, Erving (1959/1974) *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag
- Kaun, Anne (2012) *Civic Experiences and Public Connection. Media and young people in Estonia*. Örebro Universitet, 2012.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur AB
- McLuhan, Marshall (2003) *Understanding Media: The extensions of man. Critical ed.* Corte Madera, CA: Gingko Press
- McQuail, Denis (1997) *Audience Analysis*. Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Meyrowitz, Joshua (1985) *No Sense of Place. The impact of electronic media on social behavior*. New York: Oxford University Press
- Portwood-Stacer, Laura (2012) "Media refusal and conspicuous non-consumption: The performative and political dimensions of Facebook abstention" i *New Media and Society*. 0(0) 1–17.
- Putnam, Robert. D (2001) *Den ensamme bowlaren: Den amerikanske medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS Förlag

Stieger, Stefan. et al (2013) ”Who Commits Virtual Identity Suicide? Differences in Privacy Concerns, Internet Addiction, and Personality Between Facebook Users and Quitters” i *Cyberpsychology, behaviour and social networking*. Vol 16(9).

Thompson, John B (1995/2001/2004) *Medierna och moderniteten*. Göteborg: Daidalos

Turkle, Sherry (2008) ”Always-On/Always-On-You: The Thethered Self”, i James E. Katz (red.) *Handbook of Mobile Communication Studies*. Cambridge, MA: MIT Press.

7.2 Elektroniska källor

Daham, Omar (2013) ”Modeskapare först med Instagram-reklam” (Elektronisk) Dagens Nyheter, 4 november. Tillgänglig:

<<http://www.dn.se/ekonomi/teknik/modeskapare-forst-med-instagram-reklam/>>
[2013-12-10]

Edström, Martin (2013) ”NSA övervakar all nätaktivitet” (Elektronisk) Dagens Nyheter, 31 augusti. Tillgänglig: <<http://www.dn.se/nyheter/varlden/nsa-overvakar-all-nataktivitet/>> [2013-10-26].

Erlandsson, Adam (2013) ”Facebook inte hetaste sociala nätverket” (Elektronisk) Svenska Dagbladet, 26 oktober. Tillgänglig: <http://www.svd.se/naringsliv/facebook-inte-langre-det-hetaste-sociala-natverket_8659634.svd> [2013-11-03]

Facebook Newsroom (senast uppdaterad okt 2013). (Elektronisk). Tillgänglig:

<<http://newsroom.fb.com/>> [2013-11-03]

Greenwald, Glenn & Ewen MacAskill (2013) ”NSA Prism program taps in to user data of Apple, Google and others” (Elektronisk) The Guardian, 7 juni. Tillgänglig:

<<http://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/us-tech-giants-nsa-data>>
[2013-11-15].

Johnson, Clay. A (2012) *The Information Diet. A Case for Conspicuous Consumption*.

Sebastopol, CA: O'Reilly Media

Quit Facebook Day (2010) (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.quitfacebookday.com>>

[2013-10-11].

Rosén, Hans (2009) ” Snabbguide: Vad handlar FRA-lagen om?” (Elektronisk) Dagens

Nyheter, 24 augusti. Tillgänglig: <<http://www.dn.se/nyheter/politik/snabbguide-vad-handlar-fra-lagen-om/>> [2013-11-03]

Synonymer.se (Elektronisk) Tillgänglig:

<<http://www.synonymer.se/?query=avst%E5ndstagande>> [2013-11-26].

Taubert, Lars-Erik (2013) ”Svenskarna inte rädda för nätövervakning” (Elektronisk) Svt.se,

7 november. Tillgänglig: <<http://www.svt.se/nyheter/sverige/svenskarna-inte-radda-for-natovervakning>> [2013-12-03].

Bilagor

Intervjuguide

Nedan följer den intervjuguide som jag har valt att utgå från i intervjuerna. Denna består av frågor som är skapade utifrån olika teman som skapats utifrån studiens frågeställningar.

De teman jag har utgått från är som följer:

Relation till sociala medier – Avhoppet - Tiden efter Facebook - Framtiden

Introducering

- Berätta syftet med intervju.
- Förklara användning av bandspelare och hantering av material.
- Svara på eventuella frågor.

Beskrivning av intervjuperson

- Berätta lite om dig själv
 - Ålder?
 - Sysselsättning?
 - Civilstånd och familj
 - Familjebakgrund?
- Hur beskriver du dig själv som person?
 - Egenskaper?
 - Intressen?
 - Vad brinner du för?
- Kan du beskriva hur din medieanvändning har sett ut under ditt liv?
 - Vilka medier?
 - Intresset för medier
 - Medier under uppväxten

Tiden innan avståndstagandet – Relationen till sociala medier

- Kan du berätta om när relation till sociala medier började?
 - De första sociala nätverken?
 - Anledningen till att gå med?
- När kom Facebook in i bilden?
 - Varför gick du med i nätverket?
- Många var snabba med att hoppa på ”facebooktåget” och dess utveckling har ända sedan början gått skrämmande fort.
 - Snabb med att skaffa Facebook?
 - Hur förhåller du dig till trender? Har du koll på trender och nya fenomen?

- Hur har facebookanvändningen sett ut?
 - Hur aktiv?
 - Användningsområden?
 - Vilket medium?
- Hur ser relationen till Facebook ut?
 - Hur har den förändrats sen dagen då du blev medlem?
- Tankegångar inför avhoppet?
 - Impulsivt eller långsamt beslut?
- Vad innebär ordet ”tillgänglighet” för dig?

Orsakerna – Vad gjorde att det blev så och hur?

- Vad fick dig att bryta upp från Facebook?
 - Hur gick det till?
- Hur hög grad av självständighet hade beslutet?
- Vet du fler personer som har tänkt i liknande banor som dig?
 - Har du påverkat andra?
- Finns det något som du har uppmärksammat kring Facebook i nyhetsflödet som har gjort att dina åsikter till Facebook har förändrats?
 - Har tankarna om avhopp dykt upp i samband med en viss tid, händelse, debatt eller liknande som du kan komma på?
- Hur tyckte du att det gick att avsluta/pausa kontot?
- Har du tagit avstånd från andra sociala medier i samband med avhoppet?
- Tagit avstånd från något annat tidigare?
 - Andra medier eller andra slags fenomen?
- Vad är det bästa respektive det sämsta med att inte ha Facebook längre?

Konsekvenserna – Hur har avståndstagandet påverkat dig?

- Tänkte du på vad ett avståndstagande egentligen skulle innebära?
 - Uppfyllt förväntningarna?
- På vilket/vilka sätt har avhoppet påverkat ditt liv och din vardag? Beskriv.
- Ofta används Facebook som ett samordningsredskap, vad är ditt förhållande till detta?
 - Hur förhåller du dig till detta utan Facebook?
 - Kan du sakna Facebooks funktioner?
 - Hur hanterar du detta utan Facebook?
- Vad tror du att dina vänner och din familj har för åsikter kring ditt beslut?
 - Reaktion och respons?

- Hur har avbrottet påverkat din kontakt med dina vänner och bekanta?
 - Skillnad mellan relationer med vänner online och relationer med vänner offline?
 - Hur håller du kontakt med vänner och bekanta som fortfarande är på Facebook?
- Har avståndstagande förenklat eller försvårat livet? Hur?

Framtiden – Hur ser framtiden med sociala medier ut?

- Hur ställer du dig inför att gå tillbaka till Facebook?
 - Har du pausat eller avslutat?
- Finns det några sammanhang där du saknar att du inte längre finns kvar på Facebook?
 - Vilka och varför?
 - Hur åtgärdar man det?
- Ersatt facebookanvändandet med något annat? Vad?
 - Vad gör du med den tid som du nu har ”över”?